

Nikoła JANUSEK-KRYSIŃSKA
Uniwersytet Opolski
n.janusek-krysinska@wp.pl

JAKOŚĆ ŻYCIA W WOJEWÓDZTWIE OPOLSKIM W ŚWIETLE DANYCH STATYSTYCZNYCH I *DIAGNOZY SPOŁECZNEJ*

Streszczenie. Jakość życia stanowi jeden z kluczowych aspektów zrównoważonego rozwoju w kontekście rozwoju regionalnego. Z uwagi na interdyscyplinarny charakter kategorii jakości życia, która stanowi konglomerat wskaźników związanych z: materialnym poziomem życia (wskaźniki dochodowe i warunki mieszkaniowe), warunkami pracy, edukacją, ochroną zdrowia, infrastrukturą transportową i łącznością, kulturą, turystyką i rekreacją oraz dostępnością do dobrej jakości środowiska, badanie jakości życia jest kwestią złożoną. W niniejszym artykule podjęto próbę oceny jakości życia w województwie opolskim w latach 2005-2015 w ujęciu wskaźnikowym (wybrane wskaźniki kontekstowe). Dodatkowo opracowanie uzupełniono o syntetyczną analizę wyników badań zaprezentowanych w *Diagnozie społecznej*, które pozwalają ukazać subiektywne kryteria oceny jakości życia w regionie.

Słowa kluczowe: jakość życia, wskaźniki kontekstowe, województwo opolskie

THE QUALITY OF LIFE IN THE OPOLSKIE VOIVODSHIP IN THE LIGHT OF STATISTICAL DATA AND *THE SOCIAL DIAGNOSIS*

Abstract. The quality of life is one of the key aspects of sustainable development in the context of regional development. Due to the interdisciplinary character of the quality of life, which is a conglomerate of indicators related to: material living standards (indicators of income and the housing conditions), working conditions, education, health, infrastructure, transport and communication, culture, tourism and recreation and the availability of a good quality environment, the quality of life survey is a complex issue. In this article, there was the attempt to assess the quality of life in the Opolskie voivodship in the period 2005-2015 on indexed basis (selected context indicators). In addition, this paper was supplemented with a synthetic analysis of the results of studies, which were presented in *The Social diagnosis*, which show the subjective criteria for assessing the quality of life in the region.

Keywords: quality of life, context indicators, Opolskie voivodship

1. Wstęp

Jakość życia jest pojęciem o charakterze interdyscyplinarnym, z czego wynika trudność przyjęcia jednej definicji, która znalazłaby zastosowanie zarówno w badaniach reprezentantów nauk społecznych (m.in. socjologia, psychologia, pedagogika) i przedstawicieli nauk medycznych. Zróżnicowana interpretacja pojęcia związana jest m.in. z odmiennym wartościowaniem zadań i cech, które wpływają na jakość życia.

Porządkując definicje występujące w naukach społecznych, można podzielić je na cztery kategorie. Pierwsza grupa to definicje „egzystencjalne”, interpretujące jakość życia przez pryzmat dylematów i doświadczeń jednostki, bogactwo doświadczeń życiowych i poziom świadomości oraz emocjonalny odbiór świata¹. Druga kategoria definicji powiązana jest z rozwojowymi i życiowymi zadaniami jednostki, tj. umiejętność internalizowania, wypełnianie określonych ról w społeczeństwie, spełnienie uczuciowe, zawodowe². Do trzeciej grupy należy zaliczyć definicje, które jakość życia mierzą stopniem zaspokojenia indywidualnych potrzeb jednostki, tj. satysfakcja z życia rodzinnego czy zawodowego, stan zdrowia, zadowolenie z wykształcenia itp.³. Zdaniem Andrzeja Kalety na jakość życia składają się potrzeby, „[...] które jednostka uważa za najistotniejsze dla swojego życia, oraz opinie jednostki na temat poziomu ich zaspokajania”⁴. Z kolei Bogusław Gałęski, dzieląc potrzeby na subiektywne, obiektywne i behawioralne, dodaje: „[...] o ile poziom życia odnosi się do stopnia zaspokojenia potrzeb, o tyle jego jakość do sposobu ich zaspokojenia”⁵. Ostatnia grupa definicji kładzie nacisk na dwie kwestie. Po pierwsze, wyróżnienia wskaźniki subiektywne i obiektywne, a po drugie, ocenia stopień zaspokojenia potrzeb. Do obiektywnych wyznaczników jakości życia można zaliczyć: poziom materialny, stopień zabezpieczenia finansowego, warunki mieszkaniowe, poziom opieki zdrowotnej czy aktywność społeczną. Na subiektywne wyznaczniki jakości życia składają się m.in. uczucie bezpieczeństwa i wewnętrzny spokój, samorealizacja, samoakceptacja, uznanie społeczne⁶.

Przedstawienie pojęcia jakości życia z perspektywy nauk medycznych także nie jest proste, ze względu na bogactwo występujących definicji. Próbę integracji rozmaitych

¹ Zob. więcej: Suchodolski B.: *Wychowanie mimo wszystko*. WSiP, Warszawa 1990; Tomaszewski T.: *Ślady i wzorce*. WSiP, Warszawa 1984; Nordenfelt L.: *Quality of Life, Health and Happiness*. Aldershot, Avebury 1993.

² Zob. więcej: Bańka A.: *Pomiar i poczucie jakości życia u aktywnych zawodowo oraz bezrobotnych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu i Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, Poznań-Częstochowa 1995.

³ Zob. więcej: Campbell A.: *The sense of well-being in America: recent patterns and trends*. McGraw-Hill, New York 1981.

⁴ Kaleta A.: *Jakość życia młodzieży wiejskiej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1988; cyt. za: Trzebiatowski J.: *Jakość życia w perspektywie nauk społecznych i medycznych – systematyzacja ujęć definicyjnych*. „Hygeia Public Health”, nr 46(1), 2011, s. 27.

⁵ Gałęski B.: *Styl życia i jakość życia – próba systematyzacji pojęć*. „Studia Socjologiczne”, nr 1, 1977; cyt. za: Trzebiatowski J.: *Jakość życia w perspektywie nauk społecznych i medycznych – systematyzacja ujęć definicyjnych*. „Hygeia Public Health”, nr 46(1), 2011, s. 27-28.

⁶ Ibidem, s. 28.

koncepcji podjął Harvey Schipper, który wraz z zespołem współpracowników opracował definicję „jakości życia uwarunkowanej stanem zdrowia” – HRQL (*Health related quality of life*), która została oparta na czterech komponentach: stanie zdrowia fizycznego i sprawności ruchowej, psychicznej kondycji jednostki, sytuacji społecznej i ekonomicznej, a także na podstawie doznań somatycznych⁷. Zgodnie z definicją Światowej Organizacji Zdrowia (WHO – World Health Organization) jakość życia to „postrzeganie przez jednostkę jej pozycji w życiu w kontekście kultury i systemów wartości, w jakich żyje oraz w relacji do jej celów, oczekiwań, standardów i zainteresowań”⁸.

Choć interdyscyplinarny charakter zagadnienia jakości życia utrudnia przyjęcie jednej, powszechnie akceptowanej definicji, występowanie pewnych części składowych, które powtarzają się w definicjach zarówno ekspertów nauk społecznych, jak i medycznych, pozwala na założenie, że zarówno potrzeby i odczucia natury obiektywnej, jak i subiektywnej mają duży wpływ na jakość życia jednostki. Na użytek niniejszej pracy jakość życia zdefiniować można jako sumę subiektywnych i obiektywnych przesłanek, które w mniejszym bądź większym stopniu wpływają na uczucia, emocje i zachowanie jednostki, oraz poprzez pryzmat których jednostka odbiera świat zewnętrzny i swoją rolę w społeczeństwie.

2. Założenia badawcze

Różnorodność definicji jakości życia implikuje zarazem wielość narzędzi badawczych, za pomocą których dokonuje się jej pomiaru i oceny. Biorąc pod uwagę typy instrumentów, można wymienić: miary globalne, miary rodzajowe, miary specyficzne i służące do oceny konkretnych problemów. Pierwsza grupa służy do pomiaru globalnej jakości życia w sposób ogólny (analiza zbiorcza). Miary rodzajowe są podobne do globalnych – oceniają jakość życia różnych grup lub dużych populacji. Tego rodzaju miara jest rzetelna i mało czuła, jednak nie umożliwia przeprowadzenia badań na jednostkach. Skale specyficzne stosuje się często w badaniach jakości życia w naukach medycznych, u osób chorych z konkretnym rozpoznaniem klinicznym. Ostatni rodzaj instrumentów to miary, które zostają wykorzystane do zbadania określonych problemów (dają pogląd na konkretną, wybraną kwestię)⁹.

Analiza jakości życia w województwie opolskim, stanowiąca problem badawczy niniejszego opracowania, została przeprowadzona w oparciu o miary rodzajowe (jakość życia mieszkańców regionu) oraz służące do oceny wybranych obszarów jakości życia (np. warunki mieszkaniowe, dochody, zdrowie). Jako cel poznawczy analizy przyjęto ocenę jakości życia

⁷ De Walden-Gałuszko K.: Jakość życia – rozważania ogólne, [w:] De Walden-Gałuszko K., Majkovicz M. (red.): Jakość życia w chorobie nowotworowej. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1994, s. 17.

⁸ Report of WHOQOL Focus Group Work. World Health Organization, Geneva 1993: cyt. za: Papuc E.: Jakość życia – definicje i sposoby jej ujmowania. „Current Problems of Psychiatry”, No. 12(2), 2011, s. 143.

⁹ Kochman D.: Jakość życia. Analiza teoretyczna. „Zdrowie Publiczne”, nr 117(2), 2007, s. 245-246.

w województwie opolskim, zarówno w ujęciu obiektywnym, jak i subiektywnym. Teza podlegająca weryfikacji w opracowaniu stanowi, że województwo opolskie jest regionem o stosunkowo wysokiej jakości życia, względem pozostałych województw, choć należy zaznaczyć, że wartości wskaźników składających się na ogólny obraz przedmiotu badań są bardzo zróżnicowane.

Jakość życia stanowi jeden z komponentów rozwoju regionalnego. Poziom rozwoju można mierzyć na różne sposoby, za pomocą mierników, które wskazują, jak rozwinięty jest dany region, posługując się określonymi wskaźnikami. Należy zaznaczyć, że nie ma mierników, które ujmowałyby wszystkie czynniki mogące wpływać na rozwój, gdyż analizy rozwoju regionalnego przedstawiają jedynie te aspekty, które są mierzalne i uzależnione od dostępnych danych. W miarę kompleksową propozycję miernika przedstawili: Wojciech Dziemianowicz, Julita Łukomska, Anna Górka i Magda Pawluczuk¹⁰. Autorzy zaproponowali badanie poziom rozwoju regionów w odniesieniu do czterech komponentów składowych, tj.: gospodarka, konkurencyjność, innowacje; kapitał ludzki; kapitał społeczny oraz jakość życia¹¹.

To właśnie jakość życia, jeden z elementów składowych rozwoju regionalnego, który ma istotne znaczenie dla mieszkańców regionu, zdaje się najtrudniej mierzalna, gdyż poza jej obiektywnymi miernikami (wybrane wskaźniki kontekstowe GUS, np. dochodowe, mieszkaniowe) obejmuje także aspekty subiektywne, które trudno zmierzyć (np. zadowolenie z osiągniętych dochodów czy warunków mieszkaniowych)¹². Nie ulega wątpliwości, że pierwszy z obszarów badań – obiektywny – jest łatwiejszy do zobrazowania dzięki dostępnym danym statystycznym.

Z uwagi na szeroki i złożony charakter przedmiotu badań należy posłużyć się wybranymi wskaźnikami, które w możliwie kompleksowy sposób zobrazują jakość życia w regionie¹³. W celu dokonania oceny jakości życia w województwie opolskim oraz zobrazowania trendów dotyczących poszczególnych elementów wpływających na jakość życia w analizie uwzględniono dane za lata 2005 i 2015¹⁴ dla ośmiu obszarów, odwołując się do: wartości wskaźników (w roku bazowym i docelowym), wartości zmiany, jaka zaszła, oraz dynamiki

¹⁰ Zob. więcej: Dziemianowicz W., Łukomska J., Górka A., Pawluczuk M.: *Trendy rozwojowe regionów*. Geoprofit, Warszawa 2009, s. 13-21.

¹¹ *Ibidem*, s. 14-21.

¹² Rogala P.: *Zaprojektowanie i przetestowanie systemu mierzenia jakości życia w gminach. Raport z Realizacji Pracy Etap 2*. Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wydział w Jeleniej Górze, Jelenia Góra-Poznań 2009, s. 6.

¹³ Wybór wskaźników obrazujących sferę jakości życia w regionie został dokonany po wnikliwej analizie literatury przedmiotu oraz badań związanych z szeroko rozumianym rozwojem regionalnym. Dodatkową, obiektywną przesłankę wyboru określonych wskaźników stanowiła dostępność danych dotyczących analizowanego przedziału czasowego (2005-2015). Zob. więcej: Janusek-Krysińska N.: *Stimulants, Hindrances and Gauges of Regional Development – Theoretical Analysis*. „Myśl Ekonomiczna i Polityczna”, nr 3(50), 2015, s. 50-75.

¹⁴ Analiza przeprowadzona w ramach niniejszego opracowania bazuje na latach skrajnych, tj. 2005 i 2015 rok w przypadku danych GUS (BDL, STRATEG) oraz na raportach „Diagnoza społeczna. 2005. Warunki i jakość życia Polaków” oraz „Diagnoza społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków”, pod redakcją Janusza Czapińskiego i Tomasza Panka, z uwzględnieniem lat pośrednich. Raporty wraz z kwestionariuszami i instrukcjami dostępne są na stronie: <http://www.diagnoza.com/>, 05.03.2017.

zmian, które zostały zinterpretowane w stosunku do średniej wartości w kraju lub w oparciu o rankingowanie (pozycja województwa względem pozostałych regionów w Polsce)¹⁵.

Biorąc pod uwagę powyższe, do analizy wybrano następujące grupy wskaźników kontekstowych:

1. wskaźniki dochodowe,
2. warunki mieszkaniowe,
3. warunki pracy,
4. edukacja,
5. ochrona zdrowia,
6. transport i łączność,
7. kultura, turystyka i rekreacja,
8. stan i ochrona środowiska.

Istotnym elementem oceny jakości życia w regionie jest ukazanie ocen samych mieszkańców, dlatego też analiza powyższych wskaźników kontekstowych zostanie uzupełniona o syntetyczną analizę jakości życia na Opolszczyźnie, przedstawioną w raportach *Diagnoza społeczna*¹⁶.

3. Profil województwa opolskiego

Województwo opolskie leży w południowo-zachodniej części Polski. Na południu region graniczy z Czechami, na zachodzie z województwem dolnośląskim, na wschodzie z województwem śląskim, na północnym wschodzie z województwem łódzkim, a na północy z województwem wielkopolskim. Województwo jest najmniejszym regionem w Polsce (powierzchnia regionu wynosi 9412 km², co stanowi 3% powierzchni kraju) i posiada najmniejszy potencjał ludnościowy, który w 2015 roku wyniósł 996 tys. osób (2,6% ludności Polski). Region dzieli się na 11 powiatów i jedno miasto na prawach powiatu (powiat m. Opole) i 71 gmin (3 gminy miejskie, 36 gmin wiejskich i 32 gminy miejsko-wiejskie). W województwie znajduje się 1207 miejscowości, w tym 35 miast¹⁷. Do największych miast

¹⁵ Pozycja, jaką zajmuje region w rankingu województw zależy od wartości danego wskaźnika. Im wyższa wartość, tym wyższe miejsce w rankingu. Należy zauważyć, że w przypadku wskaźników „pozytywnych”, np. wysokość dochodu, liczba mieszkań oddanych do użytku, przeciętne trwanie życia, wyższa wartość wskaźnika i wyższa pozycja w rankingu są pożądane. Natomiast w przypadku wskaźników „negatywnych”, np. stwierdzone choroby zawodowe, poszkodowani w wypadkach przy pracy, zgony niemowląt, pożądana jest jak najniższa wartość wskaźnika i odległe miejsce w rankingu.

¹⁶ Dane statystyczne, zaprezentowane w formie tabel, pozwalają na dokonanie wyłącznie analizy ilościowej, która nie uwzględnia czynnika ludzkiego, ale są też mniej wrażliwe i dają możliwość porównań w czasie. Dane pochodzące z raportów *Diagnoza społeczna* ukazują wątki, których nie sposób zobrazować za pomocą danych statystycznych, a uzyskane wyniki nie są porównywalne z danymi statystycznymi. Jednak są to dane, które dotyczą kwestii bliskich człowiekowi, są wrażliwe, choć nie zawsze dają możliwość porównań w latach, np. ze względu na zmiany wprowadzone w kwestionariuszach, odmienny sposób prezentacji danych itd.

¹⁷ Rocznik statystyczny województwa opolskiego 2016. Urząd Statystyczny w Opolu, Opole 2016, s. 28, 78.

regionu, pod względem liczby ludności, należą: Opole (118,9 tys. ludności), Kędzierzyn-Koźle (62,4 tys. ludności), Nysa (44,5 tys. ludności), Brzeg (36,5 tys. ludności) i Kluczbork (24,2 tys. ludności)¹⁸. Gęstość zaludnienia w województwie wynosi 106 os./km² przy średniej dla Polski 123 os./km². Niekorzystnymi zjawiskami, które od lat pogłębiają negatywne trendy demograficzne w województwie, są m.in.: ujemny przyrost naturalny na poziomie -2,2‰ (przy średniej dla Polski -0,7‰) i niekorzystne saldo migracji¹⁹ wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały, które w 2015 roku wyniosło -2,4‰ (średnia wartość dla Polski -0,4‰)²⁰.

W 2014 roku wartość PKB *per capita* w województwie była niższa od średniej krajowej (44 686 zł) i wynosiła 36 299 zł. Nominalne dochody do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych na 1 mieszkańca w 2014 roku wyniosły 23 877 zł (89,2% średniej wartości dla Polski)²¹. W 2015 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w regionie wyniosło 3565,04 zł (91,2% średniej wartości dla Polski), przez co województwo uplasowało się na 7 pozycji w kraju pod względem wysokości przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny przypadający na 1 osobę w gospodarstwie domowym w 2015 roku wyniósł 1288,74 zł (przy średniej dla Polski 1386,16 zł), co stanowiło 9 miejsce wśród polskich województw pod względem wysokości dochodu rozporządzalnego.

Biorąc pod uwagę uwarunkowania fizyczno-geograficzne, województwo znajduje się w dogodnej lokalizacji, w stosunkowo niedużej odległości od Pragi, Wiednia, Berlina i Budapesztu, a na jego terenie funkcjonują dwa polsko-czeskie euroregiony – Pradziad i Silesia, w ramach których rozwijana jest współpraca transgraniczna. Na rozwój regionu duży wpływ ma przebiegająca przez Opolszczyznę autostrada A-4, stanowiąca część III paneuropejskiego korytarza transportowego pomiędzy Berlinem i Kijowem, oraz magistrała kolejowa umożliwiająca połączenia z Frankfurtem nad Menem, Monachium, Budapesztem, Kijowem czy portami bałtyckimi. W województwie opolskim występują surowce mineralne, takie jak: bazalty, dolomity, gipsy, gliny ceramiczne, granity, kruszywa, margle, marmur, wapień i inne²².

¹⁸ Obliczono na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych), <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, 05.03.2017.

¹⁹ Województwo opolskie można określić mianem regionu migracyjnego, który odznacza się pewnymi cechami dystynktywnymi, ukazującym jego specyfikę względem regionów, w których procesy migracyjne nie odgrywają tak ważnej roli i nie warunkują w tak istotny sposób rozwoju regionalnego. Do cech regionu migracyjnego należy zaliczyć: wysoką skalę emigracji, trwałe charakter wyjazdów, rozwinięte i aktywne sieci migracyjne, turystykę sentymentalną oraz migracje wahałkowe (charakteryzujące zwłaszcza migracje zarobkowe), istotne miejsce polityki migracyjnej w polityce rozwoju regionu, duży wpływ na rozwój regionalny, historycznie ukształtowane procesy migracyjne oraz kumulatywną przyczynowość migracji. Za: Solga B.: Miejsce i znaczenie migracji zagranicznych w rozwoju regionalnym. Instytut Śląski, Opole 2013, s. 358-367.

²⁰ Rocznik statystyczny..., op.cit., s. 29.

²¹ Ibidem, s. 33.

²² Skrzyp J., Dunaj K., Niedziółka M., Nowogródzka T., Szot-Gabrys T.: Rozwój regionalny w Polsce – szanse i zagrożenia. Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2012, s. 238.

4. Jakość życia w województwie opolskim w świetle danych statystycznych

Województwo opolskie stosunkowo korzystnie wypada w analizach jakości życia. Ten najmniejszy i najmniej liczny pod względem liczby ludności region posiada szereg zalet, które zdają się pozytywnie oddziaływać na ludność zamieszkującą. W tabelach zamieszczonych w tej części artykułu zawarto najważniejsze dane dotyczące jakości życia w ujęciu obiektywnym, przyjęte w opracowaniu.

Analizując dane zaprezentowane w tabeli 1, należy odnieść się do relacji, jaka miała miejsce pomiędzy rokiem bazowym (2005) a docelowym (2015), tj. spadek/wzrost wartości wskaźnika, uwzględnić trendy, jakie występowały w kraju (średnia wartość wskaźnika dla Polski) oraz zmiany pozycji w rankingu województw. Przypisując jednakową wagę powyższym trzem relacjom i określając rodzaj zmiany (korzystna/niekorzystna) w przypadku poszczególnych obszarów, należy zauważyć, że w zakresie wskaźników dochodowych, opartych na statystyce publicznej, region nie wyróżnia się pozytywnie.

Tabela 1

Wskaźniki dochodowe w województwie opolskim (i w Polsce) w latach 2005 i 2015

Nazwa wskaźnika	Wartość w roku bazowym (2005) w woj. opolskim (w Polsce)	Wartość w roku docelowym (2015) w woj. opolskim (w Polsce)	Zmiana 2015/2005 w woj. opolskim (zmiana 2015/2005 w Polsce)	Pozycja woj. opolskiego w rankingu	
				2005	2015
Wskaźniki dochodowe					
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie nominalne brutto w gospodarce narodowej na 1 zatrudnionego [w zł]	2126,53 (2360,62)	3565,04 (3907,85)	1438,51 (1547,23)	8	7
Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym [w zł]	796,30 (761,46)	1288,74 (1386,16)	492,44 (624,70)	3	9
Przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym [w zł]	750,03 (731,84)	1233,27 (1337,87)	483,24 (606,03)	3	11
Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym [w zł]	777,65 (690,30)	1102,99 (1091,19)	325,34 (400,89)	2	7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (BDL, STRATEG).

Mimo wzrostu wartości wynagrodzenia i dochodów (rozporządzalnych i do dyspozycji) były one niższe niż wartości średnie dla kraju, choć w roku 2005 dochód rozporządzalny i do dyspozycji w regionie przewyższał średnie dochody w Polsce. Wyższe wartości niż średnie

dla kraju, Opolszczyzna odnotowuje tylko w zakresie przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwie domowym. Zmiana przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia nominalnego brutto w gospodarce narodowej względem średniej wartości dla Polski odbiega *in minus* 108,72 zł. Jednak dzięki większej dynamice (167,6% w województwie, względem 165,5% dla Polski) województwo „awansowało” w rankingu województw z pozycji 8 w 2005 roku na miejsce 7 w 2015 roku. Zmiana wartości wskaźnika, względem średniej zmiany dla Polski, w wysokości dochodu rozporządzalnego na 1 osobę odbiegała *in minus* 132,26 zł. Niższa dynamika (161,8% w regionie, wobec 182% w kraju) wzrostu wartości wskaźnika spowodowała spadek regionu w rankingu województw z pozycji 3 w 2005 roku na 9 w 2015 roku. Także w przypadku dochodu do dyspozycji występowała spora dysproporcja pomiędzy wartościami osiągniętymi w województwie a średnimi wartościami dla kraju. Różnice widoczne są zarówno w zmianie wartości wskaźnika (zmiana w Polsce większa o 122,79 zł/os.), jak i w dynamice, która w Polsce była o 18,4 pp. większa, przez co województwo spadło z 3 pozycji w kraju pod względem wysokości dochodu do dyspozycji w 2005 roku na miejsce 11 w roku 2015. Choć wysokość wydatków na 1 os. w gospodarstwie domowym była wyższa niż średnie wartości dla Polski, zmiana, jaka zaszła w województwie w latach 2005-2015, względem średniej zmiany wartości dla Polski, odbiega *in minus* 75,55 zł. Niższa dynamika wzrostu wartości wskaźnika (141,8% w regionie, przy średniej dla kraju 158,1%) spowodowała spadek województwa w rankingu z pozycji 2 w roku bazowym na miejsce 7 w 2015 roku. Duży wpływ na standard życia w opolskich gospodarstwach domowych mają transfery zarobków zagranicznych, których nie obejmuje statystyka publiczna. Województwo jest regionem migracyjnym, a zarobkowe migracje zagraniczne (szczególnie wahadłowe) są wpisane w historię regionu i mają istotny wpływ na sferę społeczną i ekonomiczną²³.

W przypadku wskaźników mieszkaniowych sytuacja w województwie jest zdecydowanie korzystniejsza (Tabela 2). Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w województwie była większa niż średnio w Polsce (zarówno w 2005 roku, jak i w 2015 roku). W latach 2005-2015 powierzchnia użytkowa mieszkania w regionie zwiększyła się o 4m²/os., a zmiana ta była wyższa niż średnia w Polsce o 0,2 m². W 2005 roku województwo opolskie zajmowało 1 miejsce w rankingu województw (*ex aequo* z woj. mazowieckim), a w 2015 roku spadło na 2 miejsce (odbiegając *in minus* o 1,1 m² od lidera – regionu mazowieckiego). Mniej korzystnie województwo wypada pod względem mieszkań oddanych do użytkowania na 1 tys. mieszkańców, których liczba zdecydowanie odbiega *in minus* od średnich wartości dla kraju (w 2005 roku -1,89 pkt. prom., w 2015 roku -2,12 pkt. prom.).

²³ Obliczeń szacunkowych transferów dochodów z zagranicy kilkakrotnie dokonał Romuald Jończy. Wskazały one na kwoty: 1,85 mld zł w 2002 roku (wyłącznie ludność autochtoniczna), 2,7 mld zł w 2004 roku (wyłącznie ludność autochtoniczna), 2,8 mld zł (ludność autochtoniczna i napływowa, zamieszkująca obszary wiejskie), 5,9 mld zł w 2010 roku (wszyscy migranci z województwa). Ostatnia z wymienionych kwot odpowiada około połowie rejestrowanych dochodów rozporządzalnych, jakie mieszkańcy regionu osiągnęli w 2010 roku. Za: Jończy R.: Ekonomiczno-społeczne skutki współczesnych migracji w wymiarze regionalnym – na przykładzie regionu opolskiego. Instytut Śląski, Warszawa-Wrocław-Opole 2015, s. 74.

Pomimo wzrostu wartości wskaźnika o 0,62 pkt. prom., zmiana, jaka zaszła w regionie, względem średniej dla kraju jest mniejsza o 0,23 pkt. prom., przez co region zarówno w 2005 roku, jak i w 2015 roku zajmował ostatnią pozycję w rankingu województw.

Tabela 2

Wskaźniki mieszkaniowe w województwie opolskim (i w Polsce) w latach 2005 i 2015

Nazwa wskaźnika	Wartość w roku bazowym (2005) w woj. opolskim (w Polsce)	Wartość w roku docelowym (2015) w woj. opolskim (w Polsce)	Zmiana 2015/2005 w woj. opolskim (zmiana 2015/2005 w Polsce)	Pozycja woj. opolskiego w rankingu	
				2005	2015
Wskaźniki mieszkaniowe					
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę [w m ²]	24,4 (23,2)	28,4 (27,0)	4 (3,8)	1	2
Liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1 tys. ludności	1,1 (2,99)	1,72 (3,84)	0,62 (0,85)	16	16
Wyposażenie gospodarstw domowych w standardowe sprzęty trwałego użytkowania [w %]:					
Pralka automatyczna	86,5 (79,8)	97,6 (95,5)	11,1 (15,7)	2	2
Zmywarka do naczyń	7,2 (4,9)	35,7 (27,2)	28,5 (22,3)	2	1
Kuchenka mikrofalowa	43,5 (33,3)	63,8 (58,9)	20,3 (25,6)	1	3
Samochód osobowy	49,5 (47,4)	64,3 (62,8)	14,8 (15,4)	4	6
Telefon komórkowy	63,3 (65,2)	91,4 (95,2)	28,1 (30,0)	10	15
Komputer osobisty z dostępem do Internetu	19,3 (22,5)	68,6 (72,8)	49,3 (50,3)	11	12

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (BDL, STRATEG).

Opolskie dobrze wypada pod względem wyposażenia gospodarstw domowych. Analizując wartości wskaźników w odniesieniu do poszczególnych sprzętów trwałego użytkowania, należy mieć na uwadze, że mniejsze zmiany względem średnich zmian wartości dla Polski w niektórych przypadkach wynikają z faktu, że gospodarstwa domowe w regionie były w dużym stopniu wyposażone w sprzęty już w roku 2005, przez co można mówić o nasyceniu wskaźnika. Wysoki odsetek gospodarstw domowych i korzystna pozycja w rankingu województw dotyczą w szczególności takich sprzętów jak: pralka automatyczna, zmywarka do naczyń, kuchenka mikrofalowa i samochód osobowy. Miejsce regionu w rankingu województw w 2005 roku i w 2015 roku w przypadku kolejnych sprzętów przedstawia się następująco: pralka automatyczna – pozycja 2 (zarówno w 2005 roku, jak i w 2015 roku), zmywarka do naczyń – pozycja 2 (2005 rok) i 1 (2015 rok), kuchenka mikrofalowa – pozycja

1 (2005 rok) i 3 (2015 rok), samochód osobowy – pozycja 4 (2005 rok) i 6 (2015 rok), telefon komórkowy – pozycja 10 (2005 rok) i 15 (2015 rok), komputer osobisty z dostępem do Internetu – pozycja 11 (2005 rok) i 12 (2015 rok).

Od 2013 roku GUS publikuje dane dla wskaźnika „Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych”. Analiza przedstawionych w bazie danych BDL²⁴ wartości dla tego wskaźnika potwierdza korzystną ocenę sytuacji materialnej opolskich gospodarstw domowych. W pięciostopniowej skali ocen sytuację gospodarstwa jako „bardzo dobrą” w 2015 roku opisało 10,8% respondentów z regionu (średnia dla Polski to 10%), co uplasowało województwo na 5 pozycji w kraju. Na ocenę „raczej dobrą” wskazało 26,8% badanych (średnia dla kraju 18,5%), co pozwoliło zająć pierwsze miejsce w Polsce w rankingu województw. Na kolejne trzy oceny sytuacji materialnej gospodarstw domowych: „przeciętna”, „raczej zła” i „zła”, liczba wskazań w województwie była niższa niż średnio w kraju (kolejno: 49,8% przy średniej dla Polski 55,8%, 8,9% przy średniej dla kraju 11,3% i 3,7% przy średniej 4,4%).

Stosunkowo korzystnie przedstawiają się zmiany wartości wskaźników obrazujących warunki pracy w regionie (tabela 3). Biorąc pod uwagę: stwierdzone choroby zawodowe na 10 tys. mieszkańców oraz liczbę poszkodowanych w wypadkach przy pracy na 1 tys. pracujących, wartości wskaźników w latach 2005-2015 zmniejszyły się, a zmiana ta była większa niż średnio w kraju. Województwo korzystnie wypada w rankingu województw, szczególnie pod względem stwierdzonych chorób zawodowych, których liczba w roku 2015 była najniższa w Polsce (w 2005 roku mniejsza liczba stwierdzonych chorób zawodowych została zanotowana jedynie w województwie podkarpackim).

Liczba poszkodowanych w wypadkach przy pracy na 1 tys. pracujących, przekraczała średnie wartości dla Polski, jednak należy mieć na uwadze, że zmiana, jaka zaszła w regionie w latach 2005-2015 (-1,73 pkt. prom.), względem średniej zmiany wartości dla Polski (-0,8 pkt. prom.) była korzystniejsza. W 2005 roku województwo opolskie zajmowało 4 pozycję pod względem liczby poszkodowanych w wypadkach przy pracy na 1 tys. pracujących. W 2015 roku wartość wskaźnika spadła, co pozwoliło na zajęcie przez region 6 miejsca w rankingu. Mniej korzystnie przedstawia się wskaźnik dotyczący zatrudnionych w warunkach zagrożenia, przeliczany na 1 tys. ludności w wieku produkcyjnym, który w 2005 roku przyjmował wartości niższe niż średnie dla Polski o 0,7 pkt. prom.. W 2015 roku liczba zatrudnionych w warunkach zagrożenia była już wyższa niż średnio w kraju o 2,4 pkt. prom. Z trzech analizowanych zmian korzystnie wypada jedynie zmiana wartości wskaźnika w regionie (-0,3 pkt. prom.), choć średnia zmiana wartości wskaźnika dla Polski była dużo większa (-3,4 pkt. prom.). Województwo opolskie w 2015 roku uplasowało się wysoko w rankingu (pozycja 4, względem miejsca 7 w 2005 roku), co świadczy o dużym udziale osób

²⁴ Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, 05.03.2017.

zatrudnionych w warunkach zagrożenia. Wskaźniki związane z warunkami pracy przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3

Warunki pracy w województwie opolskim (i w Polsce) w latach 2005 i 2015

Nazwa wskaźnika	Wartość w roku bazowym (2005) w woj. opolskim (w Polsce)	Wartość w roku docelowym (2015) w woj. opolskim (w Polsce)	Zmiana 2015/2005 w woj. opolskim (zmiana 2015/2005 w Polsce)	Pozycja woj. opolskiego w rankingu	
				2005	2015
Warunki pracy					
Stwierdzone choroby zawodowe na 10 tys. mieszkańców	0,46 (0,85)	0,14 (0,54)	-0,32 (-0,31)	15	16
Poszkodowani w wypadkach przy pracy na 1 tys. pracujących	9,66 (7,99)	7,93 (7,19)	-1,73 (-0,80)	4	6
Zatrudnieni w warunkach zagrożenia na 1 tys. ludności w wieku produkcyjnym	22,9 (23,6)	22,6 (20,2)	-0,3 (-3,4)	7	4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (BDL, STRATEG).

Analizując wskaźniki kontekstowe w obszarze edukacji (tabela 4), województwo opolskie wypada bardzo dobrze w zakresie opieki żłobkowej i wychowania przedszkolnego, o czym świadczą korzystne zmiany wartości wskaźników i wysokie miejsca w rankingu województw. Zmiana odsetka dzieci objętych opieką żłobkową w województwie opolskim była o 3 pp. większa niż średnio w kraju (4,7 pp.). Mimo spadku województwa opolskiego z pozycji lidera, którą zajmowało w 2005 roku, to większa korzystna zmiana niż średnia dla Polski pozwoliły zająć Opolszczyźnie wysokie – 2 miejsce w rankingu (za województwem dolnośląskim). W przypadku odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym zmiana odnotowana dla Polski była o 6,5 pp. większa niż w regionie, jednak zarówno w 2005 roku, jak i w 2015 roku województwo zajmowało 1 miejsce w Polsce, gdyż odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym znacznie przewyższał średnie wartości dla kraju (w 2005 roku o 12,7 pp., w 2015 roku o 6,2 pp.).

Zdawalność egzaminów maturalnych w stosunku do średniej krajowej (Polska = 100) w województwie opolskim również prezentuje się korzystnie. W latach 2005-2015 wartość wskaźnika wzrosła powyżej średniej dla kraju (z 97,11% w 2005 roku do 101,35% w 2015 roku), co pozwoliło na „awans” regionu w rankingu województw, z miejsca 12 na 8. Biorąc pod uwagę studentów i absolwentów szkół wyższych, zaobserwować można spadek wartości wskaźnika (o 10 pkt. prom) w latach 2005-2015, co jest zjawiskiem obserwowalnym w całym kraju i uwarunkowanym zmianami demograficznymi. Mimo mniejszej liczby studentów i absolwentów zmiana, jaka zaszła w regionie, była mniejsza niż średnia zmiana dla Polski (-14,2 pkt. prom.), dzięki czemu województwo przesunęło się z ostatniego miejsca w rankingu na pozycję 13.

Tabela 4

Edukacja w województwie opolskim (i w Polsce) w latach 2005 i 2015

Nazwa wskaźnika	Wartość w roku bazowym (2005) w woj. opolskim (w Polsce)	Wartość w roku docelowym (2015) w woj. opolskim (w Polsce)	Zmiana 2015/2005 w woj. opolskim (zmiana 2015/2005 w Polsce)	Pozycja woj. opolskiego w rankingu	
				2005	2015
Edukacja					
Odsetek dzieci objętych opieką żłobkową [w %]	3,5 (2,1)	11,2 (6,8)	7,7 (4,7)	1	2
Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym* [w %]	68,2 (55,5)	88,5 (82,3)	20,3 (26,8)	1	1
Zdawalność egzaminów maturalnych w stosunku do średniej krajowej (Polska = 100) [w %]	97,11 (nie dotyczy)	101,35 (nie dotyczy)	4,2 (nie dotyczy)	12	8
Liczba studentów i absolwentów szkół wyższych na 1 tys. ludności	43,8 (61,0)	33,8 (46,8)	-10 (-14,2)	16	13

* Dla wskaźnika „Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym” najbardziej aktualne dane (trzecia kolumna w tabeli) oraz przeliczenia (zmiana) uwzględniają wartość dla 2014 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (BDL, STRATEG).

W obszarze ochrony zdrowia (tabela 5) korzystnie kształtują się zmiany wartości wskaźników, choć średnie, pożądane zmiany w kraju są większe. Zmniejszyła się liczba ludności przypadającej na 1 łóżko szpitalne (-35 osób) i zmiana ta była wyższa niż średnio w kraju (-7 osób), a województwo spadło w rankingu z pozycji 2, którą zajmowało w 2005 roku, na miejsce 5 w roku 2015. Ponadto należy mieć na uwadze, że na wartość wskaźnika wpływa zarówno liczba łóżek, jak i liczba ludności, która w regionie zmniejsza się w stosunkowo szybkim tempie (następuje stopniowa depopulacja regionu), co nie jest zjawiskiem pożądanym. Także w przypadku liczby lekarzy przypadających na 1 tys. ludności wartość wskaźnika wzrosła (o 0,3 pkt. prom.), jednak zmiana względem średniej zmiany dla Polski była mniejsza (o 0,1 pkt. prom.), a wartości wskaźnika w 2005 roku i w 2015 roku odbiegają in minus od średnich wartości dla kraju kolejno o: 1,0 pkt. prom. i 1,1 pkt. prom. Pozycja regionu nie uległa zmianie. Zarówno w 2005, jak i w 2015 roku region zajmował odległą, 15 pozycję w rankingu województw.

Tabela 5

Ochrona zdrowia w województwie opolskim (i w Polsce) w latach 2005 i 2015

Nazwa wskaźnika	Wartość w roku bazowym (2005) w woj. opolskim (w Polsce)	Wartość w roku docelowym (2015) w woj. opolskim (w Polsce)	Zmiana 2015/2005 w woj. opolskim (zmiana 2015/2005 w Polsce)	Pozycja woj. opolskiego w rankingu	
				2005	2015
Ochrona zdrowia					
Liczba ludności na 1 łóżko szpitalne	251 (213)	216 (206)	-35 (-7)	2	5
Liczba lekarzy na 1 tys. ludności*	2,3 (3,3)	2,6 (3,7)	0,3 (0,4)	15	15
Liczba zgonów niemowląt na 1 tys. urodzeń żywych	4,9 (6,4)	4,1 (4,0)	-0,8 (-2,4)	16	7
Przeciętne trwanie życia [w latach]					
kobiety	79,5 (79,4)	81,4 (81,6)	1,9 (2,2)	8	7
mężczyźni	71,9 (70,8)	73,8 (73,6)	1,9 (2,8)	3	6

* Liczba lekarzy posiadających prawo do wykonywania zawodu medycznego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (BDL, STRATEG).

Biorąc pod uwagę wskaźnik umieralności niemowląt, nastąpiła korzystna zmiana wartości wskaźnika – spadek w stosunku do roku bazowego (-0,8 pkt. prom.). Należy jednak mieć na uwadze, że spadek liczby zgonów niemowląt nastąpił w całym kraju i był zdecydowanie wyższy (-2,4 pkt. prom.), co spowodowało niekorzystne dla regionu fluktuacje w rankingu województw i zmianę miejsca z 16 (najmniejsza liczba zgonów niemowląt na 1 tys. urodzeń żywych) na miejsce 7.

Przeciętna długość życia w województwie opolskim wydłuża się, zarówno w przypadku kobiet, jak i mężczyzn. Jest to trend obserwowalny w całym kraju, a niższa zmiana wartości wskaźników względem średniej dla kraju (-0,3 w przypadku kobiet i -0,9 w odniesieniu do mężczyzn) nie powoduje znacznych zmian na korzyść województwa względem pozostałych regionów. W przypadku przeciętnego trwania życia kobiet w latach 2005-2015 nastąpiła zmiana miejsca w rankingu o jedną pozycję (z miejsca 8 na 7), jednak zmiana wartości wskaźnika w przypadku mężczyzn spowodowała spadek województwa w rankingu (z miejsca 3 na 6).

W obszarze transport i łączność (Tabela 6) województwo opolskie zajmowało wysokie, 3 miejsce pod względem długości linii kolejowych eksploatowanych na 10 tys. ludności (zarówno w 2005 roku, jak i w 2015 roku), jednak wartość wskaźnika w latach 2005-2015 spadła z 8,1 km/10 tys. ludności do 7,5 km/10 tys. ludności, choć należy zaznaczyć, że poza województwem świętokrzyskim wartość wskaźnika spadła we wszystkich regionach. Liczba kilometrów dróg publicznych o twardej nawierzchni na 10 tys. ludności wzrosła z 79,8 km w 2005 roku do 84,3 km w 2015 roku, jednak średnio w Polsce wzrosła ponad dwukrotnie bardziej (o 9,2 km). Wzrost wartości wskaźnika widoczny jest we wszystkich woje-

wództwach. Pozycja regionu nie uległa zmianie, zarówno w 2005 roku, jak i w 2015 roku województwo zajmowało 6 pozycję. Liczba samochodów osobowych przypadających w województwie opolskim na 1 tys. ludności jest duża, co klasyfikuje region na wysokiej – 3 pozycji w Polsce (niezmienne miejsce w rankingu w latach 2005 i 2015). Zmiany, jakie zaszły w wartości wskaźnika, są korzystne, zarówno analizując zmianę w latach 2005-2015 (wzrost o 226,6 samochodów na 1 tys. ludności), jak i w odniesieniu do średniej zmiany dla kraju (215,8 samochodów na 1 tys. ludności).

Tabela 6

Transport i łączność w województwie opolskim (i w Polsce) w latach 2005 i 2015

Nazwa wskaźnika	Wartość w roku bazowym (2005) w woj. opolskim (w Polsce)	Wartość w roku docelowym (2015) w woj. opolskim (w Polsce)	Zmiana 2015/2005 w woj. opolskim (zmiana 2015/2005 w Polsce)	Pozycja woj. opolskiego w rankingu	
				2005	2015
Transport i łączność					
Linie kolejowe eksploatowane na 10 tys. ludności [w km]	8,1 (5,3)	7,5 (5,0)	-0,6 (-0,3)	3	3
Drogi publiczne o twardej nawierzchni na 10 tys. ludności [w km]	79,8 (66,5)	84,3 (75,7)	4,5 (9,2)	6	6
Liczba samochodów osobowych na 1 tys. ludności	357,2 (323,4)	583,8 (539,2)	226,6 (215,8)	3	3
Liczba abonentów na 1 tys. ludności					
Telewizja	224,9 (227,5)	186,2 (173,4)	-38,7 (-54,1)	11.	8
Radio	230,3 (235,2)	192,2 (180,6)	-38,2 (-54,7)	11	8
Telewizja kablowa	53,2 (98,5)	79,0 (124,7)	25,8 (26,2)	16	15

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (BDL, STRATEG).

Równie korzystnie region wypada pod względem wskaźników dotyczących łączności, które wyraża liczba abonentów (telewizji, radia i telewizji kablowej). W przypadku pierwszych dwóch wskaźników w 2015 roku wartość zmniejszyła się względem 2005 roku (kolejno o: 38,7 pkt. prom. i 38,2 pkt. prom.), jednak jest to trend występujący w całym kraju (zmiana dla Polski w przypadku abonentów telewizji na 1 tys. ludności wyniosła -54,1 pkt. prom., w przypadku abonentów radia -54,7 pkt. prom.). Zmiana, jaka zaszła w latach 2005-2015 w województwie, była mniejsza niż średnia dla kraju, dlatego też region poprawił swoją pozycję w rankingu (w obydwu przypadkach region zmienił pozycję z 11 w 2005 roku na 8 w 2015 roku). Mniejsza zmiana wartości wskaźnika w województwie opolskim (25,8 pkt. prom.) względem średniej zmiany dla kraju (26,2 pkt. prom.) została odnotowana w przypadku abonentów telewizji kablowej. Choć region poprawił swoje miejsce

w rankingu województw o jedną pozycję, należy mieć jednak na uwadze, że województwo znajdowało się na końcu rankingu (16 miejsce w 2005 roku i 15 miejsce w 2015 roku).

Wartości wskaźników dotyczących kultury, turystyki i rekreacji w województwie opolskim nie przedstawiają się korzystnie (tabela 7). Mimo większej niż w 2005 roku liczby widzów w kinach (430 osób na 1 tys. ludności w 2005 roku i 753 osoby na 1 tys. ludności w 2015 roku) i zwiedzających muzea (185,3 osób na 1 tys. ludności w 2005 roku i 237,4 osób na 1 tys. ludności w 2015 roku), zmiana *in plus* była w Polsce większa (w przypadku widzów w kinach wzrost o 539 osób, w przypadku zwiedzających muzea i oddziały wzrost o 380,7 osób). W związku z powyższym region spadł z 10 pozycji w rankingu województw pod względem liczby widzów w kinach, którą zajmował w 2005 roku, na miejsce 13 w 2015 roku i z miejsca 14 pod względem zwiedzających muzea i oddziały na pozycję 15 w 2015 roku. W przypadku widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych nastąpił zarówno spadek wartości wskaźnika, z 190,1‰ w 2005 roku do 170,3‰ w 2015 roku (przy wzroście dla kraju o 61 pkt. prom.), jak i pozycji w rankingu województw – z miejsca 12 w 2005 roku na pozycję 14 w 2015 roku.

Tabela 7

Kultura, turystyka i rekreacja w województwie opolskim (i w Polsce) w latach 2005 i 2015

Nazwa wskaźnika	Wartość w roku bazowym (2005) w woj. opolskim (w Polsce)	Wartość w roku docelowym (2015) w woj. opolskim (w Polsce)	Zmiana 2015/2005 w woj. opolskim (zmiana 2015/2005 w Polsce)	Pozycja woj. opolskiego w rankingu	
				2005	2015
Kultura, turystyka i rekreacji					
Liczba widzów w kinach na 1 tys. ludności	430 (652)	753 (1 191)	323 (539)	10	13
Liczba widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1 tys. ludności	190,1 (251,8)	170,3 (312,9)	-19,8 (61,0)	12	14
Liczba zwiedzających muzea i oddziały na 1 tys. ludności	185,3 (484,5)	237,4 (865,2)	52,2 (380,7)	14	15
Liczba miejsc noclegowych na 1 tys. ludności	7,1 (14,9)	9,4 (18,5)	2,3 (3,5)	14	14
Liczba turystów korzystających z noclegów na 1 tys. ludności	180,2 (434,9)	329,4 (700,6)	149,2 (265,7)	16	16

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (BDL, STRATEG).

W analizowanym okresie zwiększyła się liczba miejsc noclegowych przypadających na 1 tys. ludności (z 7,1 miejsc w 2005 roku do 9,4 miejsc w 2015 roku) i turystów korzystających z noclegów na 1 tys. ludności (z 180,2 w 2005 roku do 329,4 w 2015 roku). W przypadku miejsc noclegowych zmiana była mniej korzystna niż w Polsce (wzrost o 2,3 pkt. prom., względem średniego wzrostu dla kraju na poziomie 3,5 pkt. prom.), jednak

pozycja województwa opolskiego w rankingu nie uległa zmianie. Wzrost liczby turystów korzystających z noclegów w województwie był dużo niższy niż średni wzrost dla kraju (149,2 pkt. prom w regionie, względem 265,7 pkt. prom. w Polsce). Mimo wzrostu wartości wskaźnika w regionie województwo zajmowało ostatnie miejsce w rankingu, zarówno w 2005 roku, jak i w 2015 roku.

Czynnikiem oddziałującym na jakość życia w regionie jest także środowisko, które istotnie wpływa na zrównoważony rozwój województwa i warunki życia przyszłych pokoleń. Sytuacja w regionie jest szczególnie korzystna, biorąc pod uwagę liczbę ludności korzystającą z oczyszczalni ścieków oraz udział odpadów zebranych selektywnie. Wartości dla ww. wskaźników wzrosły, a zmiany były większe niż średnie w kraju (kolejno o 4,8 pp. i 0,2 pp.). Wzrost odsetka ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków był jednym z najwyższych w kraju, dzięki czemu województwo w 2015 roku uplasowało się na 6 pozycji w rankingu województw, względem 11 miejsca w 2005 roku. Pozytywnym zjawiskiem, w skali regionu, jak i całego kraju, jest wzrost udziału odpadów zebranych selektywnie. Biorąc pod uwagę ten wskaźnik, w roku 2005 i w roku 2015 region zajmował wysokie pozycje w rankingu województw. W 2005 roku opolskie było liderem, a w 2015 roku zajęło 2 miejsce (za województwem śląskim).

Tabela 8

Stan i ochrona środowiska w województwie opolskim (i w Polsce) w latach 2005 i 2015

Nazwa wskaźnika	Wartość w roku bazowym (2005) w woj. opolskim (w Polsce)	Wartość w roku docelowym (2015) w woj. opolskim (w Polsce)	Zmiana 2015/2005 w woj. opolskim (zmiana 2015/2005 w Polsce)	Pozycja woj. opolskiego w rankingu	
				2005	2015
Stan i ochrona środowiska					
Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska na 1 mieszkańca [w zł]	193,74 (156,89)	416,33 (394,41)	222,58 (237,52)	2	5
Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków [w %]	57,2 (60,2)	74,5 (72,7)	17,3 (12,5)	11	6
Zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca [w m ³]	30,1 (32,0)	30,0 (32,2)	-0,1 (0,2)	11	10
Oszczędzanie energii na 1 mieszkańca [w zł]	6,49 (6,32)	17,47 (18,45)	10,98 (12,13)	6	7
Udział odpadów zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów z gospodarstw domowych [w %]	7,6 (3,0)	30,0 (25,1)	22,3 (22,1)	1	2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (BDL, STRATEG).

W przypadku pozostałych wskaźników obrazujących stan i ochronę środowiska wartości wskaźników w regionie kształtowały się korzystnie (względem średnich wartości dla kraju), jednak średnie zmiany dla Polski w przypadku nakładów na środki trwałe służące ochronie środowiska (222,58 zł w regionie względem 237,52 zł w kraju) i oszczędności energii w przeliczeniu na 1 mieszkańca (10,98 zł w województwie względem 12,13 zł średnio w kraju) były wyższe, co spowodowało spadek pozycji regionu w rankingu województw – w przypadku pierwszego wskaźnika z miejsca 2 w 2005 roku na 5 w 2015 roku, w przypadku oszczędności energii z pozycji 6 w 2005 roku na 7 w 2015 roku. W województwie zmniejszyło się zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca o 0,1m³ (przy wzroście dla Polski o 0,2 m³), jednak pozycja regionu przesunęła się w 2015 roku o jedną pozycję w górę (niekorzystnie) na miejsce 10, względem miejsca 11 w roku 2005.

5. Jakość życia w województwie opolskim w świetle *Diagnozy społecznej*

Na wstępie niniejszego rozdziału należy zaznaczyć, że dane prezentowane w raportach „Diagnoza społeczna. Warunki i jakość życia Polaków” w odmienny sposób ujmują kwestie związane z jakością życia i nie są porównywalne z danymi statystycznymi, ujętymi w poprzedniej części artykułu, co wynika z odmiennych metodologii i definicji przyjętych w opracowaniach. Zmiany w kwestionariuszach i zakresach badań w raportach *Diagnoza społeczna* także różnicują dane dostępne w poszczególnych latach, przez co odchodzi się od tabelarycznej prezentacji danych, na rzecz analizy opisowej. Zestawienie odmiennych danych, bez porównywania wartości poszczególnych wskaźników i pytań kwestionariuszowych, pozwala jednak na zaprezentowanie tematu, jakim jest jakość życia w województwie opolskim, w szerokiej perspektywie i kreśli obraz regionu, zarówno w ujęciu obiektywnym, jak i subiektywnym. Z uwagi na powyższe z raportów przygotowywanych pod redakcją Janusza Czapińskiego i Tomasza Panka wybrano także dane, które obrazują warunki życia²⁵, które autorzy odnoszą do poziomu życia (ujęcie obiektywne), a nie do jego jakości, ujmowanej jako psychologiczne znaczenie sytuacji życiowej (ujęcie subiektywne)²⁶. Należy jednak zaznaczyć, że poziom życia jest ściśle skorelowany z jego jakością – stanowią one komplementarne aspekty życia społecznego, zwłaszcza w ujęciu jednostkowym, odnoszącym się do poszczególnych gospodarstw domowych i ich członków²⁷.

²⁵ Zob. więcej: Aneks 3: Taksonomiczna miara warunków życia (rozdz. 4.9), [w:] Czapiński J., Panek T. (red.): *Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków*. Rada Monitoringu Społecznego, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, Warszawa 2005, s. 326-328.

²⁶ Należy zaznaczyć, że tak przyjęty podział nie jest wyraźny i rozłączny, na co wskazują sami autorzy. Zob. więcej: Czapiński J., Panek T.: Wstęp, [w:] Czapiński J., Panek T. (red.): *Diagnoza społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków – Raport*. „Contemporary Economics”, nr 9/4, 2015, s. 13-15.

²⁷ W ramach raportów warunki życia gospodarstw domowych mierzone były metodą wywiadu bezpośredniego z osobą posiadającą najlepszą wiedzę (orientację) na temat sytuacji gospodarstwa domowego. Z kolei jakość życia mierzona była za pomocą kwestionariuszy, które samodzielnie wypełniali wszyscy (dostępni) członkowie gospodarstw domowych objętych badaniem, w wieku co najmniej 16 lat.

Wyniki badań przeprowadzanych w ramach raportów *Diagnoza społeczna* kreślą pozytywny obraz warunków i jakości życia w województwie opolskim, choć w roku bazowym (2005) jakość życia w regionie była na zdecydowanie wyższym poziomie niż w roku docelowym (2015). W 2005 roku województwo było regionem, w którym średni miesięczny deklarowany dochód osobisty netto był jednym z najwyższych w kraju, a region zajął 2 pozycję za województwem pomorskim²⁸. W latach 2003-2005 odsetek gospodarstw domowych, w których zadeklarowano, że ich stałe dochody nie są wystarczające na pokrycie bieżących potrzeb, spadł (spadek odsetka tych gospodarstw jest obserwowalny w całym kraju z 70,6% w 1992 roku do 37,0% w roku 2005)²⁹, jednak niepokojącym jest fakt, że w sytuacji ogólnego polepszenia sytuacji materialnej w latach 2003-2005 wzrósł odsetek gospodarstw domowych, których nie stać na zaspokojenie potrzeb w zakresie mleka i cukru (wzrost kolejno o blisko 8 pp. i 6 pp.)³⁰, a także odsetek zmuszonych do rezygnacji z różnych form wypoczynku (kolejno o ponad 13 pp., blisko 5 pp. i ponad 11 pp. dla wyjazdów grupowych dzieci, dorosłych i rodzinnych)³¹. W 2005 roku blisko 51% gospodarstw domowych w regionie posiadało oszczędności w gotówce, a głównym celem gromadzonych oszczędności był remont mieszkania lub domu (ponad 47% przypadków)³².

Województwo opolskie w 2005 roku uplasowało się na 3 pozycji w kraju (za województwami pomorskim i lubuskim), biorąc pod uwagę poziom warunków życia, na który składają się wartości osiągnięte przez region w ośmiu obszarach: dochody, wyżywienie, zasobność materialna, warunki mieszkaniowe, kształcenie dzieci, ochrona zdrowia, uczestnictwo w kulturze oraz wypoczynek³³. Najkorzystniej prezentowało się zaspokojenie potrzeb związanych z uczestnictwem w kulturze (1 miejsce w kraju), ochroną zdrowia (4 miejsce w kraju) i dochodami (5 miejsce w kraju)³⁴. Mimo względnie dobrej sytuacji materialnej opolskich gospodarstw domowych region charakteryzował się największym odsetkiem gospodarstw domowych, które nie uiszczały terminowo opłat za czynsz (prawie 19% gospodarstw, w tym ponad 3% gospodarstw, których zaległości przekraczają rok)³⁵.

Istotna w odniesieniu do województwa opolskiego jest kwestia religijności. W 2005 roku region należał do najbardziej „religijnych” w kraju, a udział respondentów deklarujących udział w nabożeństwach i innych spotkaniach o charakterze religijnym był znaczny (ponad

²⁸ Czapiński J.: Osobiste dochody bieżące i spodziewane za dwa lata, [w:] Czapiński J., Panek T. (red.): *Diagnoza społeczna 2005...*, op.cit., s. 124.

²⁹ Panek T., Czapiński J., Kotowska I.E.: Strategie radzenia sobie z trudnościami finansowymi, pomoc społeczna i dopłaty bezpośrednie dla rolników, [w:] Czapiński J., Panek T. (red.): *Diagnoza społeczna 2005...*, op.cit., s. 48.

³⁰ Panek T.: Wyżywienie, [w:] Czapiński J., Panek T. (red.): *Diagnoza społeczna 2005...*, op.cit., s. 53.

³¹ Panek T.: Wypoczynek, [w:] Czapiński J., Panek T. (red.): *Diagnoza społeczna 2005...*, op.cit., s. 79.

³² Panek T.: Zasobność materialna, [w:] Czapiński J., Panek T. (red.): *Diagnoza społeczna 2005...*, op.cit., s. 55, 60.

³³ Zob. więcej: Panek T.: Porównanie warunków życia gospodarstw domowych w układzie wojewódzkim, [w:] Czapiński J., Panek T. (red.): *Diagnoza społeczna 2005...*, op.cit., s. 102-104.

³⁴ Ibidem, s. 102-103.

³⁵ Panek T.: Warunki mieszkaniowe, [w:] Czapiński J., Panek T. (red.): *Diagnoza społeczna 2005...*, op.cit., s. 66.

64% wskazało na odpowiedź „4 razy” i „ponad 4 razy” w skali miesiąca). Częstość praktyk religijnych w miesiącu, na poziomie 4,33, była najwyższa w kraju, a odsetek osób modlących się do Boga w trudnej sytuacji, na poziomie 39%, uplasował region na 3 pozycji w Polsce *ex aequo* z województwem lubelskim. W badaniu wykazano silne związki pomiędzy częstotliwością wskazań na Boga, jako czynnika warunkującego udane życia, a częstością udziału w nabożeństwach i modlitwą w trudnych sytuacjach³⁶.

Bilans wymiany społecznej w województwie opolskim pokazał, że mieszkańcy regionu zdecydowanie częściej deklarowali pomoc innym, tzw. pozytywność własna (średnia wartość wskaźnika na poziomie 3,83 daje 2 miejsce w kraju), niż otrzymywanie pomocy od innych ludzi, tzw. pozytywność innych (średnia wartość wskaźnika wyniosła 1,55, co uplasowało region na 5 pozycji w kraju)³⁷. Dziwić zatem może fakt, że mieszkańcy religijnego i otwartego na pomoc innym regionu w 2005 roku wykazywali najmniejszą w kraju (16 miejsce w rankingu) wrażliwość na dobro publiczne (wartość wskaźnika 1,89 przy średniej dla kraju 2,17)³⁸.

W 2005 roku dominującym typem postaw społecznych w regionie (51%) był rygorystyczny egalitaryzm (połączenie postaw egalitarnej i dominacji – wszystkich należy traktować tak samo, mimo że nie wszyscy zasługują na szacunek)³⁹. Na drugim miejscu (34,7%) znalazł się tolerancyjny egalitaryzm (połączenie postaw egalitarnej i niedominacji – wszystkich należy tak samo szanować i traktować), a na trzecim (9,5%) rygorystyczny konserwatyzm (połączenie postaw nieegalitarnej i dominacji – nie wszyscy zasługują na szacunek i jednakowe traktowanie). Najmniej rozpowszechnionym typem postaw społecznych (niepełna 5%) był tolerancyjny konserwatyzm (połączenie postaw nieegalitarnych i niedominacji – nie wszystkich trzeba traktować tak samo, ale należy szanować)⁴⁰.

W zakresie ochrony zdrowia, poddając analizie zachowania w sytuacji choroby i opinie o opiece zdrowotnej, należy zaznaczyć, że podobnie jak w przypadku innych regionów wśród osób korzystających z różnych form opieki zdrowotnej w 2005 roku w województwie najczęściej korzysta się z usług placówek służby zdrowia opłaconych przez NFZ (72,53%). Na kolejnym miejscu znalazły się placówki, w których trzeba uregulować rachunek z własnych środków (26,15%). Rzadziej deklarowano korzystnie z usług placówek opłacanych przez pracodawcę, przez osobę spoza gospodarstwa domowego lub instytucje dobroczynne. Mieszkańcy regionu przejawiali stosunkowo wysoki poziom wiedzy odnośnie

³⁶ Czapiński J.: Cechy osobowości i styl życia, [w:] Czapiński J., Panek T. (red.): *Diagnoza społeczna 2005...*, op.cit., s. 163-168.

³⁷ Grzelak J.: Życiowy bilans wymiany społecznej, [w:] Czapiński J., Panek T. (red.): *Diagnoza społeczna 2005...*, op.cit., s. 197-198.

³⁸ Grzelak J.: Wrażliwość na dobro publiczne, [w:] Czapiński J., Panek T. (red.): *Diagnoza społeczna 2005...*, op.cit., s. 196

³⁹ Należy zaznaczyć, że mimo dominującego typu postawy społecznej w regionie, jakim jest rygorystyczny egalitaryzm, w skali kraju region znalazł się na przedostatnim (15) miejscu, biorąc pod uwagę odsetek osób prezentujących postawę rygorystycznego egalitaryzmu. Za: Czapiński J.: *Dominacja społeczna i egalitaryzm*, [w:] Czapiński J., Panek T. (red.): *Diagnoza społeczna 2005...*, op.cit., s. 203-204.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 202-203.

do miejsca (instytucji), do którego należy się zwrócić potrzebując pomocy lekarskiej (69,2% zadeklarowało, że nigdy nie zdarzyła im się sytuacja, w której nie wiedzieliby, gdzie się udać). Wśród respondentów z województwa opolskiego przeważało zadowolenie z opieki zdrowotnej (ponad 74% ocen pozytywnych). Na odpowiedź „dosyć zadowolony” wskazało 42,92% respondentów, na odpowiedź „zadowolony” 27,36%, a na odpowiedź „bardzo zadowolony” 3,77%⁴¹.

Niekorzystnie kształtuje się odsetek osób palących papierosy, który w latach 2003-2005 wzrósł o 3,6 pp. (z 30,6% w 2003 roku do 34,2% w 2005 roku), co uplasowało region na 2 miejscu w kraju pod względem odsetka palaczy. Ponadto nieznacznie zwiększyła się średnia ilość wypalanych papierosów dziennie (z 15,75 w 2003 roku do 15,9 w 2005 roku). W 2005 roku 5,32% respondentów przyznało, że piło za dużo alkoholu, co stanowi wzrost odsetka osób w tym zakresie o 1,5 pp. względem roku 2003 (12 miejsce w Polsce). W analizowanym okresie wzrósł także odsetek osób, które próbowały narkotyków (z poziomu 0,78% do 1,07%, 7 miejsce w kraju *ex aequo* z województwem małopolskim)⁴².

Na jakość życia w regionie wpływa także bezpieczeństwo. W 2005 roku wartości wskaźników związane z doświadczeniami z łamaniem prawa kształtowały się pozytywnie (tendencja spadkowa w latach 2003-2005) w przypadku: ofiar kradzieży (-1,5 pp.), ofiar napadów i pobicia (-0,5 pp.), ofiar włamania do domu bądź samochodu (-5,1 pp.), oskarżonych w sprawach kryminalnych (-0,8 pp.) i zatrzymanych przez policję (-1,2 pp.). Nie uległ zmianie odsetek osób oskarżonych w sprawie cywilnej (2,0%)⁴³.

Ciekawą kwestią jest ocena reform, jakie zaszły w Polsce po 1989 roku, która zdaje się istotna, gdyż większość Polaków (63%) uważa, że zmiany, jakie zaszły, miały wpływ na ich życie. Najwięcej respondentów z regionu nie było w stanie jednoznacznie ocenić reform (ponad 48% wskazań na odpowiedź „trudno powiedzieć”). Zdecydowana większość badanych wskazujących na jednoznaczną ocenę reform uznała, że zmiany, jakie zaszły po 1989 roku, nie udały się (blisko 44%). Niespełna 8% badanych oceniło pozytywnie powodzenie reform. Oceniając wprost wpływ zmian, jakie zaszły po roku 1989 na życie biorących udział w badaniu respondentów, najwięcej wskazań (ponad 36%) uzyskała odpowiedź, że był to „raczej niekorzystny” wpływ (na ocenę „bardzo niekorzystny” wskazano w ponad 10% przypadków). Pozytywne oceny („raczej korzystny” i „bardzo korzystny”) pojawiły się w niespełna 29% odpowiedzi, blisko 1/4 badanych stwierdziła, że wpływ reform, jakie zaszły po 1989 roku, na ich życie jest trudny do oceny⁴⁴.

Zdecydowanie korzystniej wypadły oceny członkostwa Polski w Unii Europejskiej (w 2005 roku respondenci z województwa opolskiego byli jednymi z najbardziej zadowo-

⁴¹ Tymowska K.: Zachowania w sytuacji choroby i opinie o opiece zdrowotnej, [w:] Czapiński J., Panek T. (red.): *Diagnoza społeczna 2005...*, op.cit., s. 146, 149-150.

⁴² Czapiński J.: *Cechy osobowości...*, op.cit., s. 168, 170, 174.

⁴³ *Ibidem*, s. 176.

⁴⁴ Czapiński J.: *Stosunek do przemian systemowych i ocena ich wpływu na życie badanych*, [w:] Czapiński J.: *Cechy osobowości...*, op.cit., s. 184-185.

lonych w kraju, co wynika po części, uwarunkowań historycznych i utrzymujących się silnych kontaktów z Niemcami), w których prawie 43% respondentów (największy odsetek w kraju) wskazało, że członkostwo Polski w strukturach UE jest dobre. Niespełna 6% respondentów wskazało na odpowiedź przeciwną. Pozostała i jednocześnie największa część badanych (ponad 51%), nie dokonała jednoznacznej oceny w tym zakresie. 44,6% respondentów (2 miejsce w kraju) wskazało, że wejście Polski do Unii miało wpływ na ich życie, z czego prawie 36% oceniło ten wpływ jako „raczej korzystny”, wobec ponad 26% wskazań na ocenę „raczej niekorzystny”. Oceny skrajne: „bardzo niekorzystny” i „bardzo korzystny” otrzymały tyle samo wskazań – po 4,21%. Pozostała część badanych (blisko 29,5%) stwierdziła, że „trudno powiedzieć”, jaki wpływ na ich życie miała akcesji Polski do UE⁴⁵.

W dobie mass mediów, kiedy człowiek coraz więcej czasu spędza m.in. przed telewizorem (w 1996 roku ponad 3 godziny dziennie spędzane przed telewizorem deklarowało 19,5% badanych Polaków, w 2005 roku już 31,1%, w regionie odsetek ten był nieco niższy i wyniósł 30,7%), istotne zdaje się zdiagnozowanie podejścia mieszkańców regionu do tej kwestii. Respondentom deklarującym oglądanie telewizji zadano pytanie, czy oglądając telewizję mają poczucie, że ten czas chcieliby spożytkować inaczej. Ponad 37,6% wskazało na obowiązki domowe, blisko 32,7% odpowiedziało, że czas ten chcieliby poświęcić na kontakty z rodziną, ponad 28,6% na kontakty ze znajomymi i przyjaciółmi, 26,7% na czytanie książek, ponad 26,3% na słuchanie radia, blisko ¼ wskazała na czytanie prasy, niespełna 14,8% na chodzenie na imprezy sportowe, 14,7% na pracę zawodową, a prawie 10,7% na wyjścia do kina. Pozostałe odpowiedzi (chodzenie na koncerty, do teatru, opery i operetki oraz do muzeum i na wystawy) uzyskały poniżej 10% wskazań⁴⁶.

W 2005 roku na jakość życia w województwie opolskim korzystnie wpływało zmniejszenie się odsetka gospodarstw domowych poniżej linii niedostatku⁴⁷ zarówno w podejściu obiektywnym (-5,1 pp. względem 2003 roku), jak i subiektywnym (-8,11 pp. względem 2003 roku). Należy jednak zaznaczyć, że w podejściu obiektywnym wzrosła głębokość niedostatku (o 0,65 pp.)⁴⁸. W województwie występuje stosunkowo niski odsetek osób zagrożonych wykluczeniem, na poziomie 22,7% (jedynie dwa województwa pomorskie i śląskie posiadały niższy odsetek osób zagrożonych wykluczeniem) i wykluczonych – 5,8% (trzy województwa: wielkopolskie, pomorskie i podkarpackie, znalazły się poniżej tego poziomu). Biorąc pod uwagę typ wykluczenia (strukturalne, fizyczne, normatywne)⁴⁹, najwięcej osób zagrożonych jest wykluczeniem fizycznym (10%), determinowanym głównie przez podeszły wiek

⁴⁵ Należy mieć na uwadze, że badanie było przeprowadzane niespełna rok po akcesji Polski do Unii Europejskiej, co utrudniało ocenę członkostwa. Za: Czapiński J.: Cechy osobowości..., op.cit., s. 186-189.

⁴⁶ Czapiński J.: Polak przed telewizorem, [w:] Czapiński J.: Cechy osobowości..., op.cit., s. 191-193.

⁴⁷ Zob. więcej: Aneks 4: Metodologia analizy ubóstwa, [w:] Czapiński J.: Cechy osobowości..., op.cit., s. 329-333.

⁴⁸ Panek T.: Ubóstwo i nierówności dochodowe, [w:] Czapiński J.: Cechy osobowości..., op.cit., s. 243-244.

⁴⁹ Zob. więcej: Czapiński J.: Trzy typy wykluczenia społecznego, [w:] Czapiński J.: Cechy osobowości..., op.cit., s. 280.

i inwalidztwo (odsetek wykluczonych w tej grupie wyniósł 1,1%). Biorąc pod uwagę zaistniałe wykluczenie, zdecydowanie dominuje wykluczenie normatywne (4,7%), związane przede wszystkim z nadużywaniem alkoholu bądź przyjmowaniem narkotyków, konfliktami z prawem, samotnością i dyskryminacją ze strony innych (odsetek zagrożonych wykluczeniem normatywnym był mniejszy niż stopień wykluczonych i wynosił 2,6%)⁵⁰. Istotną kwestią zdaje się także zmniejszenie odsetka osób (o 0,4 pp.), które w roku poprzedzającym badanie były dyskryminowane (ze względu na narodowość, wygląd, przekonania itp.), choć należy zaznaczyć, że na tle kraju region posiada stosunkowo wysoki odsetek osób, które spotkały się z dyskryminacją (wyższy odsetek niż w opolskim posiadają cztery województwa)⁵¹, co może po części być związane z wielokulturowością regionu.

Analizując dane zamieszczone w rankingu 69 grup społeczno-demograficznych na różnych wymiarach jakości życia⁵², wg wielkości wskaźnika ogólnego województwo otrzymało 8 rangę na 20 (8/20), za województwem wielkopolskim i *ex aequo* z województwami pomorskim i dolnośląskim. W ramach ogólnego wskaźnika jakości życia wyróżniono 8 komponentów składowych⁵³, tj. wskaźnik poziomu cywilizacyjnego (ranga 12/26, za województwami: pomorskim, wielkopolskim, dolnośląskim i śląskim), wskaźnik kapitału społecznego (ranga 6/12, za województwami: dolnośląskim i lubuskim i *ex aequo* z województwami: wielkopolskim, małopolskim, zachodniopomorskim i lubelskim)⁵⁴, wskaźnik dobrostanu społecznego (ranga 4/11, za województwami: mazowieckim, podkarpackim, wielkopolskim, małopolskim, łódzkim – bez Łodzi i pomorskim i *ex aequo* z województwem dolnośląskim), wskaźnik dobrostanu fizycznego (ranga 9/17, za województwami: zachodniopomorskim, mazowieckim – w tym bez Warszawy, wielkopolskim, warmińsko-mazurskim, podkarpackim, małopolskim, dolnośląskim, świętokrzyskim, śląskim i kujawsko-pomorskim, a *ex aequo* z województwem lubuskim), wskaźnik dobrostanu psychicznego (ranga 7/20, za województwami: wielkopolskim, pomorskim, małopolskim i dolnośląskim, a *ex aequo* z województwem śląskim), wskaźnik patologii (ranga 4/12, za województwami: wielkopolskim, podkarpackim, świętokrzyskim i lubuskim i *ex aequo* z województwami: mazowieckim – bez Warszawy, łódzkim – bez Łodzi – i podlaskim), wskaźnik stresu życiowego (ranga 11/20, *ex aequo* z województwami: lubuskim, śląskim i lubelskim, wyprzedzając województwa podlaskie i dolnośląskie), wskaźnik dobrobytu materialnego (ranga 9/24, za województwem pomorskim i *ex aequo* z województwami wielkopolskim i śląskim).

⁵⁰ Ibidem, s. 280, 283.

⁵¹ Czapiński J., Muras M.: Dyskryminacja, [w:] Czapiński J.: Cechy osobowości..., op.cit., s. 272.

⁵² Zob. więcej: Aneks 5: Ranking 69 grup społeczno-demograficznych na różnych wymiarach jakości życia w 2005 i 2003 r., [w:] Czapiński J.: Cechy osobowości..., op.cit., s. 334-352.

⁵³ Zob. więcej: Czapiński J.: Podsumowanie. Komu się w Polsce wiedzie, a komu nie?, [w:] Czapiński J.: Cechy osobowości..., op.cit., s. 292.

⁵⁴ W wersji skróconej, odpowiadającej wskaźnikowi z 2003 roku, region zajmuje 6 rangę, a wyprzedza go jedynie województwo pomorskie. Za: Aneks 5..., op.cit., s. 338.

W 2005 roku ogólny wskaźnik jakości życia uplasował region na 4 pozycji w kraju, a wskaźnik warunków życia na miejscu 3⁵⁵, co potwierdza ogólną – bardzo wysoką ocenę województwa w świetle badań ujętych w raporcie⁵⁶. W 2015 roku ogólna jakość życia w województwie opolskim nie była na tak wysokim poziomie, jak w latach poprzednich.

Dochody netto w 2015 roku (marzec-maj) w opolskich gospodarstwach domowych wynosiły średnio 3401,53 zł (12 miejsce w kraju), co daje 1408,81 zł na osobę (10 miejsce w Polsce)⁵⁷. W latach 2011-2015 dochody realne w województwie opolskim wzrosły, a szczególnie korzystna dynamika (blisko 107,4% dla gospodarstw domowych i ponad 116% na osobę) widoczna była w latach 2013-2015. Dodatkowo należy zaznaczyć, że korzystnym zjawiskiem w skali całego kraju jest zmniejszenie się dysproporcji w rozkładzie dochodów ekwiwalentnych, mierzonych współczynnikiem Giniego (z 0,356 w 2005 roku do 0,283 w 2015 roku). W 2015 roku w ramach raportu zaprezentowano wskaźnik dotyczący zdrowia finansowego (indeks zdrowia finansowego – IZF). Województwo opolskie ze średnią wartością IZF na poziomie 53,10 zajęło 7 pozycję w rankingu województw⁵⁸.

W zakresie ochrony zdrowia w latach 2011 i 2015 znacząco wzrósł (o 8,1 pp. i 14,9 pp.) odsetek korzystających z usług placówek ochrony zdrowia opłaconych przez NFZ (z 88,9% w 2011 roku do 97,0% w roku 2015) i opłaconych samodzielnie, „z własnej kieszeni” (z 39,7% do 54,6%). Zmniejszeniu (o 0,5 pp.) uległ odsetek korzystających z usług placówek ochrony zdrowia opłaconych przez pracodawców (z 2,8% w 2011 roku do 2,3% w 2015 roku). Niepokojący jest wzrost odsetka gospodarstw domowych, których członek przebywał w szpitalu (w latach 2011-2015, z uwzględnieniem roku pośredniego – 2013). O ile w latach 2011-2013 odsetek ten zmniejszył się z poziomu 25,5% do 21,8%, o tyle w 2015 roku wyniósł już 29,1% (wzrost o 7,3 pp. względem 2013 roku i o 3,6 pp. względem 2011 roku). Odsetek gospodarstw domowych, które zmuszone były do rezygnacji z konkretnych świadczeń zdrowotnych ze względów finansowych, w województwie był mniejszy niż średnie wartości dla kraju. W 2015 roku największy odsetek gospodarstw domowych (ponad 17%) zadeklarował rezygnację z leczenia zębów. Na kolejnych pozycjach znalazły się: sanatorium (15,2%), rehabilitacja (15,1%), zakup leków (10,6%), protezy (10,1%), usługi lekarza (9,2%), badania (7,9%). W latach 2013-2015 zmniejszeniu uległa kwota wydatków przeznaczanych na leczenie (w tym badania) oraz leki i inne artykuły farmaceutyczne (związane z chorobą). W 2013 roku gospodarstwa domowe na leczenie przeznaczały przeciętnie 602 zł, podczas gdy w 2015 roku kwota ta uległa zmniejszeniu

⁵⁵ Przy ocenie warunków życia uwzględniono gospodarstwa domowe (jako całość). W zakresie jakości życia uwzględniono kwestionariusze indywidualne wypełniane przez członków gospodarstw domowych objętych badaniem.

⁵⁶ Czapiński J.: Podsumowanie..., op.cit., s. 296.

⁵⁷ Panek T., Czapiński J.: Warunki życia gospodarstw domowych. Dochody i sposób gospodarowania dochodami, [w:] Czapiński J., Panek T. (red.): Diagnostyka społeczna 2015..., op.cit., s. 38.

⁵⁸ Panek T., Białowolski P., Kotowska I.E., Czapiński J., Pytkowska J., Pawlak K., Szumlicz T.: Warunki życia gospodarstw domowych. Zasobność materialna, [w:] Ibidem, s. 77.

o 24 zł. Wydatki związane z lekami i innymi artykułami farmaceutycznymi uległy zmniejszeniu o 137 zł (z 514 zł w 2013 roku do 377 zł w 2015 roku)⁵⁹.

Odsetek palaczy w 2015 roku w regionie wyniósł 23,2% wobec 21,2% w 2013 roku i 34,1% w 2000 roku – 8 miejsce w kraju, jednak należy zaznaczyć, że przeciętna liczba wypalanych dziennie papierosów jest najmniejsza w Polsce (13,45 przy średniej dla kraju 14,89). W 2015 roku nastąpiło zmniejszenie odsetka osób, które przyznały, że piją za dużo alkoholu (5,92% w 2015 roku, względem 6,21% w 2013 roku, 6,13% w 2011 roku i 6,36% w roku 2009). Jednak w latach 2011-2015 wzrósł odsetek osób deklarujących sięganie po alkohol w trudnych sytuacjach (4,25% w 2015 roku, względem 2,31% w 2013 roku, 3,72% w 2011 roku). Niepokoją dane dotyczące odsetka osób, które próbowały narkotyków (pytanie dotyczyło „minionego roku”). W województwie opolskim odnotowano znaczny wzrost odsetka osób, które przyznały się do próbowania narkotyków – z 0,58% w 2013 roku do 1,13% w 2015 roku. W latach 2005-2015 odsetek osób próbujących narkotyków podlegał wahaniom od 0,96% w 2005 roku, przez 1,20% w 2009 roku (wartość skrajna) do 1,13% w 2015 roku⁶⁰.

Województwo opolskie jest regionem, w którym warunki życia gospodarstw domowych przedstawiają się korzystnie (2 miejsce w kraju, za województwem małopolskim). W ocenie warunków życia ujętych zostało osiem obszarów, analogicznie jak w badaniu z 2005 roku. W zakresie poszczególnych obszarów region wypada szczególnie korzystnie pod względem zaspokojenia potrzeb dotyczących: wyżywienia (3 miejsce w kraju), zasobności materialnej (2 miejsce w kraju), kształcenia dzieci (3 miejsce w kraju), ochrony zdrowia (1 miejsce w kraju), uczestnictwa w kulturze (1 miejsce w kraju) i wypoczynku (5 miejsce w kraju, *ex aequo* z województwem dolnośląskim)⁶¹.

W całym kraju wzrasta odsetek osób zadowolonych ze swojej miejscowości zamieszkania (w latach 2005-2015 wzrost o 3,7 pp., z poziomu 54,7% do 58,4%). W 2015 roku w województwie opolskim 60,6% badanych wyraziło zadowolenie (w tym duże zadowolenie) z miejscowości zamieszkania, co uplasowało region na 5 pozycji w Polsce. Osiągnięty wynik oznacza wzrost zadowolenia (o 6,1 pp.) względem 2013 roku i spadek zadowolenia (o 1,9 pp.) względem roku 2011. W podziale na podregiony w latach 2013-2015 większe zadowolenie z miejscowości zamieszkania deklarowali respondenci z podregionu nyskiego, podczas gdy w 2011 roku bardziej zadowoleni z miejscowości swojego zamieszkania byli mieszkańcy podregionu opolskiego⁶².

W 2015 roku ciekawe ujęcie szczęścia, warunkującego subiektywną ocenę jakości życia, przedstawiono, odwołując się do dwóch nurtów: hedonistycznego (opartego na bilansie

⁵⁹ Panek T., Czapiński J.: Warunki życia gospodarstw domowych. Opieka zdrowotna, [w:] Czapiński J.: Cechy osobowości..., op.cit., s. 117-120, 123.

⁶⁰ Czapiński J.: Indywidualna jakość i styl życia, [w:] Czapiński J.: Cechy osobowości..., op.cit., s. 290-291, 295, 298.

⁶¹ Panek T.: Warunki życia gospodarstw domowych. Analiza porównawcza warunków życia gospodarstw domowych w układzie wojewódzkim, [w:] Czapiński J.: Cechy osobowości..., op.cit., s. 128

⁶² Czapiński J.: Indywidualna jakość..., op.cit., s. 207-210.

przyjemności i przykrości, jakie człowiek doznaje w życiu) i eudajmonistycznego (opartego na poczuciu sensu życia)⁶³. Dla osób o orientacji eudajmonistycznej wartościami, które warunkują szczęście, są: rodzina (np. dzieci) i uczciwość, natomiast hedoniści do warunków udanego życia zaliczają: pieniądze, wolność i swobodę. W całej Polsce przeważa orientacja eudajmonistyczna – od 52,5% w województwie lubuskim do 74,2% w województwie podkarpackim. Orientację eudajmonistyczną w województwie opolskim przejawia 62,2% respondentów (11 miejsce w kraju)⁶⁴. Analizując system wartości osobistych, w 2015 roku respondenci wskazywali na trzy najważniejsze wartości w ich życiu (z listy 13 wartości)⁶⁵. Podobnie jak w przypadku hedonistów i eudajmonistów można zauważyć, że w regionach, w których częściej wskazuje się na wartości materialne, jak pieniądze, w mniejszym stopniu wskazuje się na wartość, jaką jest Bóg/Opatrzność. W województwie opolskim 26% respondentów jako jedną z trzech kardynalnych wartości wskazało pieniądze (jedynie województwa małopolskie i podkarpackie miały mniejszy odsetek wskazań). Na Boga/Opatrzność wskazało 16% respondentów z regionu, co uplasowało opolskie na 4 miejscu w kraju (za województwami: małopolskim, podkarpackim i lubelskim)⁶⁶, co jest związane z „religijnością” regionu (3 miejsce w kraju w 2015 roku), który wraz z województwami: podkarpackim, małopolskim i lubelskim przoduje pod tym względem w rankingu województw (zdecydowanie odbiegając pod tym względem od pozostałych regionów Polski). Należy jednak zaznaczyć, że w dwóch z ww. regionów (opolskie i małopolskie) w porównaniu z 2013 rokiem wzrósł odsetek osób w ogóle nieuczestniczących w uroczystościach o charakterze religijnym. Zadeklarowane uczestnictwo w nabożeństwach i innych spotkaniach religijnych ponad 4 razy w miesiącu w 2015 roku dotyczyło 19,1% respondentów z regionu (spadek o 2,5 pp. względem 2013 roku), 4 razy w miesiącu 35,9% (spadek o 2,6 pp. względem 2013 roku). Średnia częstość udziału w nabożeństwach w miesiącu w województwie opolskim wyniosła 3,25 wobec 3,64 w roku 2013⁶⁷ i 4,33 w 2005 roku.

Biorąc pod uwagę bezpieczeństwo publiczne, analizując zmiany, jakie zachodziły w wielkości odsetka osób przyznających się do doświadczeń związanych z łamaniem prawa, należy zauważyć znaczny wzrost odsetka osób (o 1,6 pp., względem 2013 roku i 1,9 pp. względem 2011 roku), które stały się ofiarą kradzieży i oskarżonych w sprawie kryminalnej (wzrost o 1,4 pp. względem 2013 roku). Wzrost odsetka nastąpił także wśród zatrzymanych przez policję (3,5% w 2015 roku, względem 3,3% w 2013 roku) i sprawców kolizji/wypadków drogowych (1% w 2015 roku, względem 0,7% w 2013 roku). Odsetek osób oskarżonych w sprawie cywilnej pozostał na poziomie z 2013 roku i wyniósł 0,3% (spadek w porównaniu z 2011 rokiem o 0,6 pp.). Podobnie odsetek osób, które stały się ofiarami napadu lub pobicia, nie uległ zmianie względem poprzedniego badania i wyniósł

⁶³ Zob. więcej: Ibidem, s. 216.

⁶⁴ Ibidem, s. 219.

⁶⁵ Zob. więcej: Ibidem, s. 272-273.

⁶⁶ Ibidem, s. 273.

⁶⁷ Ibidem, s. 283-285.

0,6% (spadek względem 2011 roku o 0,5 pp.). Biorąc pod uwagę wskaźniki: wiktylizacji (dotyczący ofiar), sprawstwa (dopuszczający się łamania prawa) i przestępczości (ogólny – łączący wskaźniki wiktylizacji i sprawstwa), sytuacja w województwie opolskim nie kształtuje się pozytywnie. Większe niż w 2013 roku wartości wskaźników wiktylizacji (0,062 w 2015 roku, względem 0,047 dwa lata wcześniej) oraz sprawstwa (0,066 w 2015 roku, względem 0,048 dwa lata wcześniej) spowodowały wzrost wartości ogólnego wskaźnika przestępczości (0,128 w 2015 roku, względem 0,095 dwa lata wcześniej), przez co region zmienił swoją pozycję w kraju pod względem wielkości wskaźnika przestępczości, z miejsca 13 w rankingu województw w 2013 roku na pozycję 5 w 2015 roku⁶⁸.

W latach 2011-2015 w województwie opolskim wzrósł procent osób wrażliwych na naruszenie dobra publicznego, z 50,6% do 56,5%, a wzrost ten był wyższy niż średnia dla kraju (wzrost w regionie o 5,9 pp., względem wzrostu o 2,0 pp. średnio w Polsce). W 2011 roku województwo zajęło 8 miejsce pod względem wielkości wskaźnika wrażliwości na naruszenie dobra publicznego. Pozytywna zmiana, jaka zaszła w latach 2011-2015, przesunęła region na 5 miejsce w kraju⁶⁹.

W 2015 roku województwo opolskie uplasowało się w połowie rankingu województw (8 miejsce), biorąc pod uwagę odsetek gospodarstw domowych posiadających dostęp do Internetu. W 2015 roku blisko 72% gospodarstw domowych w regionie zadeklarowała posiadanie dostępu do Internetu, co stanowi wzrost o prawie 37 pp. względem 2007 roku. W latach 2007-2015 (uwzględniając powtarzalność pomiaru wskaźnika, co dwa lata) wzrost odsetka gospodarstw domowych posiadających dostęp do Internetu w kolejnych latach pomiaru stopniowo zmniejsza się, co może wynikać ze stopniowego nasycenia gospodarstw domowych nowymi technologiami, jak Internet. Zwiększa się także odsetek osób korzystających z Internetu (powyżej 16 roku życia), z 39,1% w 2007 roku do 67,7% w 2015 roku⁷⁰.

W 2015 roku blisko 3,6% gospodarstw domowych w regionie w ujęciu obiektywnym żyło w skrajnym ubóstwie (10 miejsce w Polsce) z intensywnością skrajnego ubóstwa na poziomie 0,78% (8 miejsce w kraju). W ujęciu subiektywnym zasięg niedostatku w regionie znacznie przekraczał zasięg skrajnego ubóstwa, a jego wartość wyniosła 29,62% (8 miejsce w kraju). Intensywność niedostatku wyniosła niespełna 9%, co uplasowało region na 7 miejscu w Polsce. Głębokość skrajnego ubóstwa (indeks luki dochodowej), na poziomie 21,76%, podobnie jak zasięg ubóstwa przyjęła dziesiątą co do wielkości wartość w kraju, natomiast głębokość niedostatku na poziomie ponad 30,3% była jedną z największych w kraju (3 pozycja, za województwami lubelskim i podkarpackim), co oznacza, że w opinii badanych gospodarstwa domowe w regionie są najmniej zamożne. W roku 2015, w stosunku do roku 2013, niemal wszystkie agregatowe indeksy (zasięg, głębokość, intensywność i dotkliwość) ubóstwa i niedostatku zmniejszyły swoje wartości. Wyjątek stanowi wzrost głębokości

⁶⁸ Ibidem, s. 301-303.

⁶⁹ Czapiński J.: Stan społeczeństwa obywatelskiego, [w:] Czapiński J.: Indywidualna jakość..., op.cit., s. 333.

⁷⁰ Batorski D.: Technologie i media w domach i w życiu Polaków, [w:] Czapiński J.: Indywidualna jakość..., op.cit., s. 378, 387.

niedostatku (o prawie 2,1 pp.), z czego wynika tak niekorzystne pod tym względem miejsce w rankingu województw⁷¹. W ujęciu wielowymiarowym analizę ubóstwa monetarnego rozszerza się o analizę ubóstwa niemonetarnego (tzw. deprivacja materialna). Zasięg ubóstwa niemonetarnego w regionie jest stosunkowo nieduży – niespełna 6,8% (14 miejsce w Polsce), natomiast jego głębokość jest największa w kraju, co oznacza stosunkowo nieduży odsetek gospodarstw domowych dotkniętych deprivacją materialną, ale w największym stopniu (najbiedniejszych)⁷².

Na jakość życia poza przedstawionym powyżej ubóstwem i niedostatkiem istotnie wpływa także wykluczenie, a także zagrożenie wykluczeniem. W 2015 roku wyróżniono cztery rodzaje wykluczenia: fizyczne, strukturalne, normatywne oraz materialne⁷³. Dominującą formą wykluczenia w regionie jest wykluczenie materialne, które w 2015 roku dotyczyło 9,3% osób (7 miejsce w kraju). Na kolejnej pozycji znalazło się wykluczenie normatywne, które dotknęło 6,2% osób (4 miejsce w kraju, *ex aequo* z województwem śląskim). Z kolei dominująca forma zagrożenia dotyczy wykluczenia strukturalnego – blisko 30% (5 pozycja w kraju) i wykluczenia fizycznego – ponad 11% (4 miejsce w kraju)⁷⁴.

Od 2007 roku poziom jakości życia (wskaźnik syntetyczny – ogólny) w województwie opolskim spadł, a zmiana, jaka zaszła, była jedną z najwyższych w kraju. Ogólny wskaźnik jakości życia (w całych próbach) w latach 2007-2015 ukazuje spadek regionu w rankingu o 6 pozycji (województwo zajmowało kolejno: 3 miejsce w 2007 roku, 2 miejsce w 2009 roku, 6 miejsce w 2011 roku, 3 miejsce w 2013 roku i 9 miejsce w 2015 roku). Ogólny wskaźnik jakości życia w próbie panelowej w latach 2013-2015 przedstawia korzystniejsze pozycje regionu, choć także w tym badaniu odnotowano tendencję spadkową, z miejsca 5 w 2013 roku na 6 dwa lata później⁷⁵.

Analiza poszczególnych komponentów, składających się na pomiar jakości życia, ukazuje znaczne zróżnicowanie w pozycji województwa. Region pozytywnie wyróżnia się pod względem dobrostanu społecznego, zajmując 1 miejsce w kraju. Natomiast w przypadku pozostałych siedmiu składowych pozycja województwa nie napawa optymizmem. Wartość wskaźnika poziomu cywilizacyjnego uplasowała region na 11 miejscu w kraju, pod względem dobrobytu materialnego województwo zajęło 12 miejsce, biorąc pod uwagę występujące patologie, opolskie zajęło 7 miejsce w Polsce. Wartość wskaźnika kapitału społecznego umiejscowiła region w połowie rankingu na miejscu 8, pod względem dobrostanu fizycznego

⁷¹ Panek T., Czapiński J.: Wykluczenie społeczne, [w:] Czapiński J.: Indywidualna jakość..., op.cit., s. 402-403, 407.

⁷² Ibidem, s. 413.

⁷³ Nowa kategoria wykluczenia – materialne – związana jest z brakiem stałych dochodów z pracy. Por. Czapiński J.: Indywidualna jakość..., op.cit., s. 426.

⁷⁴ Ibidem, s. 428.

⁷⁵ Czapiński J.: Jakość życia w Polsce – wygrani i przegrani, [w:] Czapiński J.: Indywidualna jakość..., op.cit., s. 446.

województwo zajmuje 13 miejsce, wskaźnik dobrostanu psychiczny umiejscowił opolskie na 11 pozycji, a stosunkowo wysoki stres życiowy – na miejscu 5⁷⁶.

6. Podsumowanie

Dokonując próby oceny jakości życia w województwie opolskim, należy uwzględnić szeroki zakres przedmiotu badań i jego interdyscyplinarny charakter. Zarówno w ujęciu obiektywnym, jak i subiektywnym można stwierdzić, że ogólna jakość życia w regionie stanowi stymulantę rozwojową, choć w analizowanych sferach zaobserwować, można znaczne zróżnicowanie. Istotne są także różnice, jakie można zaobserwować zestawiając ze sobą dane statystyczne i dane uzyskane z wywiadów z przedstawicielami gospodarstw domowych oraz z poszczególnymi członkami gospodarstw objętych badaniem. Wyniki badań zawarte w raportach *Diagnoza społeczna* stanowią uzupełnienie danych ilościowych i pozwalają ukazać, że jakość życia to nie tylko obiektywne warunki życia gospodarstw domowych, które w regionie od lat przedstawiają się bardzo dobrze, ale także kwestie i problemy bliższe człowiekowi, tj. nałogi, Bóg/Opatrzność i modlitwa, ograniczenia finansowe czy pojmowanie szczęścia. Zaprezentowane w niniejszym opracowaniu dane mają charakter poglądowy i pozwalają na ukazanie ogólnego obrazu, jaki wyłania się z analizy poszczególnych obszarów. Mało korzystne, w porównaniu z innymi województwami, sfery analizy, ujęte za pomocą danych statystycznych, niekoniecznie świadczą o ich negatywnym wpływie na ocenę jakości życia mieszkańców regionu. W dużej mierze ocena jakości życia uwarunkowana jest podejściem do życia, wyznawanymi wartościami i potrzebami respondentów.

W przypadku danych statystycznych, które podlegały analizie, należy zauważyć, że w latach 2005-2015 wartości wszystkich wskaźników zmieniły się zgodnie z pożądanym kierunkiem zmian, choć nie zawsze region wypada korzystnie względem średniej dla kraju lub w ujęciu rankingowym. Wskaźniki dochodowe sukcesywnie wzrastały, choć województwo zajmowało miejsca w drugiej połowie rankingu, zarówno na podstawie analizy danych statystycznych, jak i danych zawartych w *Diagnozie społecznej* (z wyjątkiem wynagrodzenia w 2015 roku). Należy jednak zaznaczyć transfery środków zagranicznych, które w porównaniu z innymi regionami w kraju są dość rozpowszechnione i mają istotny wpływ na poziom życia i na rzeczywiste dochody gospodarstw domowych

Warunki mieszkaniowe, a w szczególności wyposażenie gospodarstw domowych w wybrane sprzęty trwałego użytkowania, są niewątpliwym pozytywnym czynnikiem wpływającym na ocenę jakości życia w regionie. Przeciętna powierzchnia użytkowa

⁷⁶ Aneks 5: Ranking grup społeczno-demograficznych i zawodowych na ośmiu wymiarach jakości życia w 2015 r., [w:] Czapiński J.: Indywidualna jakość..., op.cit., s. 528-529.

mieszkania przypadająca na osobę jest jedną z największych w kraju, region znajduje się w czołówce rankingu, biorąc pod uwagę wyposażenie mieszkań w takie sprzęty, jak: pralka, zmywarka do naczyń czy kuchenka mikrofalowa, a jego wysoka pozycja utrzymywała się przez cały okres analizy (od roku 2005). Korzystnie przedstawia się subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych. W 2015 roku blisko 11% respondentów oceniło swoją sytuację jako bardzo dobrą, a prawie 27% badanych jako raczej dobrą, co daje odsetki wyższe niż średnie dla kraju. Choć przeważającą oceną sytuacji materialnej gospodarstw domowych jest ocena „przeciętna” (prawie 50% wskazań), to zarówno ten odsetek respondentów, jak i osób źle oceniających sytuację gospodarstw domowych był niższy niż średnie wartości dla kraju. Syntetyczny wskaźnik poziomu życia potwierdza dobrą sytuację województwa. W roku 2005 region uplasował się na wysokiej, 3 pozycji w kraju, a w 2015 roku na miejscu 2.

Z uwagi na zróżnicowanie wartości wskaźników trudno dokonać jednoznacznej oceny warunków pracy w regionie. Niewątpliwym atutem województwa jest najmniejsza w kraju (w 2015 roku) liczba stwierdzonych chorób zawodowych na 10 tys. mieszkańców. Zmniejszeniu ulega także liczba poszkodowanych w wypadkach przy pracy. Chociaż poszkodowanych jest więcej niż średnio w kraju, większy spadek wartości wskaźnika, jaki miał miejsce w latach 2005-2015, pozwolił zająć bardziej korzystną pozycję w rankingu województw. Niekorzystnie kształtuje się liczba osób zatrudnionych w warunkach zagrożenia, co w przyszłości może niekorzystnie wpłynąć zarówno na liczbę osób, u których zostaną stwierdzone choroby zawodowe, jak i na liczbę poszkodowanych w wypadkach przy pracy.

Stosunkowo korzystnie przedstawia się obszar edukacji w regionie. Opolskie od lat zajmuje wysokie pozycje (1 lub 2) w rankingu województw pod względem opieki żłobkowej i wychowania przedszkolnego. Są to niewątpliwie atuty województwa, które pozytywnie wpływają zarówno na rozwój i edukację dzieci w intensywnych okresach rozwojowych, jak i na aktywizację zawodową kobiet. W regionie wzrósł poziom zdawalności egzaminów maturalnych, z 97,1% w 2005 roku do 101,4% w roku 2015, przez co województwo poprawiło swoją pozycję w rankingu województw o 4 miejsca. W przypadku studentów i absolwentów szkół wyższych w całym kraju obserwuje się trendy spadkowe, wynikające w głównej mierze z niżu demograficznego. W województwie opolskim zmiana, jaka zaszła w latach 2005-2015, była mniejsza niż średnia w kraju, co pozwoliło na zmianę pozycji w rankingu województw, z 16, którą region zajmował w 2005 roku, na 13 w roku 2015. W ramach *Diagnozy społecznej* edukacja (kształcenie dzieci) stanowi komponent omówionego powyżej wskaźnika obrazującego poziom życia. Ocena zaspokojenia potrzeb pod tym względem w 2005 roku uplasowała region na 7 pozycji w kraju, a w roku 2015 na miejscu 3, należy jednak zaznaczyć, że wartość wskaźnika uzależniona jest od aspiracji, które przejawiają respondenci, i może się znacznie różnić w układzie międzyregionalnym.

Analiza wskaźników kontekstowych w obszarze ochrony zdrowia ukazuje przeciętną sytuację województwa na tle kraju. Wartości wszystkich wskaźników zmierzają w pożądanym kierunku, jednak komparatystryka regionalna ukazuje zróżnicowanie w rozwoju, co wpływa na miejsce Opolszczyzny w rankingu województw. Najbardziej widoczne zmiany dotyczą wskaźnika zgony niemowląt na 1 tys. urodzeń żywych, w ramach którego region zajmował najkorzystniejszą pozycję w roku bazowym (16). Mimo spadającej wartości wskaźnika zmiana, jaka zaszła, była dużo niższa niż średnia dla kraju, co spowodowało przesunięcie regionu na miejsce 7 w 2015 roku. Korzystne oceny sfery zdrowia wyłaniają się z subiektywnego podejścia, ujętego w raporcie *Diagnoza społeczna*. W 2005 roku ponad 74% respondentów w regionie wyraziło zadowolenie z opieki zdrowotnej. Zaobserwowane pozytywne przesłanki, które wpływają na ocenę tego obszaru, to m.in. mniejszy (niż średnio w kraju) odsetek osób, które musiały zrezygnować z konkretnych świadczeń ze względów finansowych, zmniejszenie kwoty wydatków przeznaczanych na leczenie i leki, zmniejszenie odsetka palaczy i mniejsza przeciętna liczba wypalanych dziennie papierosów.

W zakresie transportu i łączności region wypada stosunkowo dobrze. W latach 2005 i 2015 województwo znajdowało się w pierwszej połowie rankingu pod względem: długości linii kolejowych eksploatowanych na 10 tys. ludności, liczby samochodów osobowych przypadających na 1 tys. ludności oraz długości dróg publicznych o twardej nawierzchni na 10 tys. ludności. Zmniejszeniu ulegały liczby abonentów telewizji i radia, co jest zjawiskiem obserwowanym w całym kraju, przez co opolskie poprawiło swoją pozycję w rankingu.

Zaspokojenie potrzeb w zakresie uczestnictwa w kulturze stanowi jedną ze składowych wskaźnika poziomu życia w raportach *Diagnoza społeczna*. Jest to obszar bardzo wysoko oceniany przez respondentów z regionu – zarówno w 2005 roku, jak i w 2015 roku województwo znalazło się na 1 miejscu w kraju. Z kolei dane statystyczne dotyczące kultury, które w sposób ilościowy ukazują ten obszar, wskazują, że region znajduje się w drugiej połowie rankingu województw pod kątem partycypacji w wybranych formach wydarzeń kulturalnych. Dysonans może być spowodowany wyborem innych form uczestnictwa w kulturze niż wskazane powyżej, np. wydarzenia w plenerze (koncerty, pikniki), a także różnym poziomem indywidualnych potrzeb.

W opracowaniu odwołano się także do danych statystycznych związanych ze środowiskiem, które ma istotny wpływ na jakość życia w kontekście zrównoważonego rozwoju. Województwo opolskie wypada stosunkowo korzystnie, biorąc pod uwagę wybrane wskaźniki kontekstowe. Wyższe niż średnie dla kraju: nakłady na środki trwałe służące środowisku, odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków i udział odpadów selektywnie zebranych pozytywnie wpływają na ochronę środowiska w regionie. W pozytywnym kierunku zmierzają także zmiany wskaźników dotyczących zużycia wody w gospodarstwach domowych i oszczędzanie energii.

Syntetyczny wskaźnik jakości życia, ukazany w raportach *Diagnoza społeczna*, bazując na ośmiu wskaźnikach składowych, w latach 2005-2013 w pozytywnym świetle prezentował

region na wysokich pozycjach w rankingu. Należy jednak zaznaczyć, że zmiana, jaka zaszła w latach 2013-2015, może budzić niepokój, gdyż województwo opolskie straciło wysoką pozycję w rankingu i z pozycji 3, jaką zajmowało w 2013 roku, spadło na miejsce 9 w 2015 roku. W 2015 roku region wypada korzystnie jedynie pod względem dobrostanu społecznego, na który wpływają: brak poczucia osamotnienia, poczucie, że jest się kochanym i szanowanym, przyjaciele.

Reasumując, przeprowadzona analiza ukazuje zróżnicowanie w ocenach, wartościach wskaźników i zmianach, jakie zaszły na przestrzeni lat w ramach komponentów jakości życia, choć ogólna ocena jest stosunkowo korzystna. Jakość życia w województwie stanowi czynnik prorozwojowy, choć w dużej mierze wpływają na to materialne warunki życia mieszkańców regionu. W kontekście zrównoważonego rozwoju pozytywne zmiany, jakie zachodzą w regionie w zakresie jakości życia, mogą stanowić dobrą prognozę na przyszłość.

Bibliografia

1. De Walden-Gałuszko K.: Jakość życia – rozważania ogólne, [w:] De Walden-Gałuszko K., Majkowicz M. (red.): Jakość życia w chorobie nowotworowej. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1994.
2. Czapiński J., Panek T. (red.): Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków. Rada Monitoringu Społecznego, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, Warszawa 2005.
3. Czapiński J., Panek T. (red.): Diagnoza społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków – Raport. „Contemporary Economics”, nr 9/4, 2015.
4. Dziemianowicz W., Łukomska J., Górka A., Pawluczuk M.: Trendy rozwojowe regionów. Geoprofit, Warszawa 2009.
5. Jończy R.: Ekonomiczno-społeczne skutki współczesnych migracji w wymiarze regionalnym – na przykładzie regionu opolskiego. Instytut Śląski, Warszawa-Wrocław-Opole 2015.
6. Kochman D.: Jakość życia. Analiza teoretyczna. „Zdrowie Publiczne”, nr 117(2), 2007.
7. Papuć E.: Jakość życia – definicje i sposoby jej ujmowania. „Current Problems of Psychiatry”, nr 12(2), 2011.
8. Rocznik statystyczny województwa opolskiego 2016. Urząd Statystyczny w Opolu, Opole 2016.
9. Rogala P.: Zaprojektowanie i przetestowanie systemu mierzenia jakości życia w gminach. Raport z Realizacji Pracy Etap 2. Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wydział w Jeleniej Górze, Jelenia Góra-Poznań 2009.

10. Skrzyp J., Dunaj K., Niedziółka M., Nowogródzka T., Szot-Gabryś T.: *Rozwój regionalny w Polsce – szanse i zagrożenia*. Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2012.
11. Solga B.: *Miejsce i znaczenie migracji zagranicznych w rozwoju regionalnym*. Instytut Śląski, Opole 2013.
12. Trzebiatowski J.: Jakość życia w perspektywie nauk społecznych i medycznych – systematyzacja ujęć definicyjnych. „Hygeia Public Health”, nr 46(1), 2011.
13. Bank danych lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.
14. Diagnoza społeczna. Warunki i jakość życia Polaków, <http://www.diagnoza.com/>.
15. Strateg, <http://strateg.stat.gov.pl/>.